

ГЛАСНИК

АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ
ЧАСОПИС ЗА ПРАВНУ ТЕОРИЈУ И ПРАКСУ

Година LXVI

Нови Сад, март 1994

Број 3

САДРЖАЈ

ОДРЖАНА РЕДОВНА ГОДИШЊА СКУПШТИНА АКВ

– Усвојен нови Статут

– Извештај председника УО Вебер Ђорђа о раду органа Коморе између две Скупштине

Милорад Ботић

✓ Јован Мушкатиновић, адвокат и књижевник (1743-1809)

ЧЛАНЦИ И РАСПРАВЕ

Проф. др Момчило Грубач Ново југословенско законодавство о јавном (државном) тужилаштву

КРИТИКА ПРАВНЕ ПРАКСЕ

Мр Саво Теофиловић

Actiones liberae in causa у судској пракси

СВЕДОЧАНСТВА И СЕЂАЊА

Владислав Баја Бељански

Случај Вилима Конена

ПРАВНА ПРАКСА

Милорад Филиповић

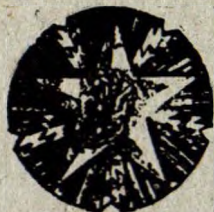
Неправилан и неправичан став о новчаним обавезама парничних странака

Драган У. Калаба

Овлашћење наследника за подношење предлога за понављање парничног поступка

САОПШТЕЊА

Са седнице Управног одбора АКВ

Указом Председништва СФРЈ бр. 64 од 12. јула 1988,
поводом 60-годишњице излажења,
„ГЛАСНИК“ Адвокатске коморе Војводине
О Д Л И К О В А Н
Ордеиом заслуга за народ са сребрном звездом

CONTENTS

REGULAR ANNUAL ASSEMBLY OF THE VOJVODINA BAR ASSOCIATION

- Adoption of the new Statute
- Report of President of the Managing Board on various activities of the Bar authorities in the period between the two Assemblies

Milorad Botić

Jovan Muškatirović, attorney and writer (1743-1809)

ARTICLES AND DISCUSSIONS

Prof. Momčilo Grubač, Ph. D. The new Yugoslav legislation on the public prosecutor's office

CRITIQUE OF LEGAL PRACTICE

Savo Teofilović, LL. M.

Actiones liberae in causa in legal practice

TESTIMONIES AND MEMORIES

Vladislav Baja Beljanski

The Case of William Connen

CASE LAW

Milorad Filipović

Wrong and unjust position on monetary obligations of the parties in civil dispute

Dragan U. Kalaba

Heir's authority to request revision of the civil proceedings

NOTICES

From the meeting of the Management Board of the Vojvodina Bar Association

АДВОКАТСКА КОМОРА ВОЈВОДИНЕ

Основана 1921. у Новом Саду

ГЛАСНИК
АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ

Покренут 1. јуна 1928.

Главни и одговорни уредници

Др Коста Мајински (1928–1932), др Никола Николић (1933–1936), др Василије Станковић (1936), др Славко М. Ђирић (1937), Владимир К. Хаџи (1937–1941), Милорад Ботић (1952–1972), Сава Савић (1973–1987)

Уређивачки одбор

МИРОСЛАВ ЗДЈЕЛАР

главни и одговорни уредник
адвокат у Новом Саду

Др Александар Маркићевић, адвокат у Новом Саду, Миливој Милић, адвокат у Сремској Митровици, Имре Варади, адвокат у Зрењанину, Александар Воргић, адвокат у Новом Саду, Марија Милорадов, адвокат у Новом Саду, мр Жељко Томић, адвокат у Новом Саду

Технички уредник
Мирјана Јовановић

Адреса Уредништва

21000 Нови Сад, Змај Јовина 20/1. Телефон: 021/29-459
Рукописи се не враћају

ГЛАСНИК

АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ

ЧАСОПИС ЗА ПРАВНУ ТЕОРИЈУ И ПРАКСУ

Година LXVI

Нови Сад, март 1994

Број 3

УСВОЈЕН НОВИ СТАТУТ АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ

У већ помало монотоним ишчекивању Закона о адвокатури, који већ три године пролази кроз необјашњиво дугу скупштинску процедуру (!?) – адвокати Војводине на редовној годишњој Скупштини, одржаној 26. 02. 1994. године у Новом Саду, усвојили су нови Статут.

Иако је било логично да Скупштина Србије новим Законом дефинише функције и положај адвокатуре у новим друштвеним условима, разлози за измењени „ред потеза“ били су убедљиви и нису трпели одлагања.

Адвокатура је морала да свој основни акт усагласи са бројним друштвеним и државним променама јер је стари Статут донет на скупштини АКВ још 24. јуна 1972. године. Тиме је заправо све речено.

С обзиром на овакве околности, а и разумљиво интересовање адвоката за правила којима се уређује њихов положај, права и дужности у обављању адвокатског посла, Скупштина је протекла у врло живој и полемичкој расправи. Тиме је постигнуто оно што је циљ сваке дебате – да се у директном сучељавању разлога „pro et contra“ провере сва понуђена решења, која је Комисија за израду Статута поднела Скупштини на усвајање.

Иначе, Скупштина је имала и свој свечарски део, јер је уочи почетка заседања на улазу у зграду коморског здања у Улици Змај Јовиној 20 откривено спомен-обележје – барелеф првом адвокату Србину у Новом Саду – др ЈОВАНУ МУШКАТИРОВИЋУ. Тиме је родоначелник адвокатске професије добио и формалну почаст, којом је адвокатура Војводине још једном показала колико значење придаје традицији и колико је захвална онима који су градили и изградили оно на чему адвокатура данас почива.

У име адвокатуре Војводине спомен-обележје открио је и присутнима се обратио бираним речима адвокат Федор Колесар.

У свечаном делу рада Скупштине доајен адвокатуре Милорад Боћић одржао је предавање о др Јовану Мушкатировићу, чиме је обогатио

коморску ризницу подацима и грађом која до данас није била сакупљена на једном месту.

Због тога, у овом броју доносимо овај текст у целости сматрајући га значајним доприносом за историју адвокатуре уопште.

ОДЛУКЕ

РЕДОВНЕ ГОДИШЊЕ СКУПШТИНЕ АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ

одржане 26. 02. 1994.

Скупштина једногласно усваја Извештај председника Управног одбора о раду органа Коморе за претходну годину.

Скупштина једногласно усваја Извештај благајника о финансијском пословању за претходну годину.

Скупштина једногласно усваја Завршни рачун за 1993. годину.

Скупштина једногласно усваја Финансијски план за 1994. годину.

Скупштина једногласно усваја Предлог Статута АК Војводине са прихваћеним амандманима.

ИЗВЕШТАЈ ПРЕДСЕДНИКА УПРАВНОГ ОДБОРА О РАДУ ОРГАНА КОМОРЕ ЗА 1993. ГОДИНУ

Скупштина Адвокатске коморе Војводине на ванредној седници одржаној 19.06.1993. године разматрала је и решила ситуацију која је настала доношењем Уставног закона о изменама и допунама Уставног закона за спровођење Устава Републике Србије тако што је извршена потребна интервенција у Статуту – уведена је двостепеност у одлучивању и тако је Статут усаглашен са Законом о адвокатури Републике Србије.

На тој Скупштини дали смо извештај о раду Управног одбора и других органа Коморе и прихваћена је оцена да се адвокатура као слободна професија обавља у веома тешким условима. Наиме, друге професионалне делатности које су почеле цветати након доношења Закона о личном раду и Закона о предузећима, угрозиле су адвокатуру јер су други почели да се баве одређеним видовима пружања правне помоћи. Зато нестрпљиво очекујемо доношење савезног Закона о адвокатури који треба да потпуно одреди појам правне помоћи и да отклони могућност да се једним видом правне помоћи могу бавити и друге професије. Пружање правне помоћи је државна брига и државни интерес, па је зато Уставом Савезне Републике Југославије одређено да правну помоћ грађанима и правним лицима пружа адвокатура као самостална и независна делатност. На изради Закона о адвокатури радимо већ пуне четири године. На свакој Скупштини је о томе било речи и извештаја у којој је фази доношење Закона. Претходна Савезна влада је израдила предлог Закона о адвокатури још новембра 1992. године. Закон је био непосредно пред усвајањем, али као што се сећамо пала је влада. Садашња влада је извршила корекцију тога предлога, почела је посао испочетка, али није одмакла даље од теза за израду Закона о адвокатури.

На наше изненађење тезе садрже одређена решења која одступају од ранијег предлога па смо стога ступили у контакт са Министром правде господином професором Зораном Стојановићем коме смо овде у Комори изнели своје озбиљне критичке примедбе.

По сугестији министра критичке примедбе смо писмено дали Савезној влади, а у каснијем контакту са министром обећао нам је да ће примедбе бити размотрене. То свакако да нешто значи, али није баш највећа гаранција да ће примедбе бити и усвојене. Стога морамо тражити поновни пријем и инсистирати на нашим предлозима, а ако све то ипак не успе, настојаћемо да преко савезних народних посланика, наших колега адвоката, пласирамо одређене амандмане на предлог Закона.

Обзиром на чињеницу да је Народна скупштина Републике Србије распуштена 19. октобра, а с тиме посредно дошло до обструкције рада Савезне скупштине, од октобра до данас на Закону није ништа рађено.

Као што сам на почетку изложио адвокатура се никад није обављала у тежим условима или под тежим околностима. Ради остваривања егзистенције многи адвокати се професионално баве пословима који су неспојиви са адвокатуром и који не представљају пружање правне помоћи, а с друге стране врше и друге делатности и правну помоћ што је противуствано и противзаконито. У циљу очувања угледа адвокатуре и физиономије адвокатуре одлучили смо да у ишчекивању новог закона приступимо изради новог Статута АКВ. Извесно је да је и постојећи Статут био добар, али је писан за неко друго време када се адвокатура обављала у другим условима. Овај предложени Статут треба да буде јаснији, погоднији за примену.

Управни одбор је редовно одржавао седнице свакога месеца, разматрао и решавао текуће проблеме. Обзиром на високу стопу инфлације били смо принуђени да Тарифу усклађујемо свакога месеца, затим и два пута месечно, а у децембру 1993. године смо чак три пута утврђивали вредност бода. Дана 29.12.1993. године, под притиском околности, одредили смо вредност бода у динарској противвредности од 1 USA D у нади да тако одређена вредност бода неће требати да се мења свакога месеца. Но када је донета Уредба о новом динару са олакшањем смо одахнули и утврдили вредност бода по новој националној валути. Тако је усклађивање вредности бода и корекција Тарифе постао перманентни проблем Управног одбора, па очекујемо од Скупштине да нам да критички осврт и сугестије за даљи рад.

Управни одбор је често расправљао и о висини чланарине, односно усклађивао висину чланарине и одређивао динамику наплате. Колеге које су због немарности каснили са уплаћивањем чланарине, фактички су уплаћивали енормно мали износ, па Комора није могла да удовољава својим материјалним обавезама. Стога је Управни одбор одлучио да се чланарина не плаћа квартално, него месечно. Ни то није била ефикасна мера, јер уплата на крају месеца није имала исту вредност као уплата извршена на почетку месеца. Трагајући за решењем утврдили смо чланарину у динарској вредности од 15 бодова, што је за ажурне колеге било велико оптерећење, а за оне друге који су плаћали крајем месеца, непосредно пред измену вредности бода ова обавеза је била багателна. Стога смо били принуђени да чланарину утврдимо у месечном износу од два бода, али тиме да се вредност бода утврђује у динарској противвредности од 1 DM по курсу на дан уплате. И коначно

увођењем нове националне валуте овај проблем је бар за сада решен и под условом да сви чланови редовно плаћају обавезе висина чланарине може остати на овом нивоу.

Допринос Комори је сада веома скроман поготово ако се има у виду да се *Гласник* не плаћа посебно него се алиментира из ових средстава.

У Именик адвоката наше Коморе током 1993. године уписано је 220 адвоката, а на данашњи дан Комора има 1100 чланова. Овај велики прилив нових чланова разуме се да није одраз доброг стања у адвокатури, него је резултат још тежих услова рада у правосуђу, органима Управе и другим службама. Међутим, ми смо увек били отворена организација и вршећи јавноправно овлашћење дато нам Законом, уписивали смо у Именик адвоката сваког кандидата који испуњава законске услове.

У циљу заштите својих чланова, а ради побољшања услова за обављање адвокатске делатности, ова Комора је поднела Уставном суду Србије Иницијативу за оцену уставности и законитости Закона о порезу на промет услуга и како смо обавештени Уставни суд ће 17. марта решавати по овој Иницијативи. Наиме, ми сматрамо да пружање правне помоћи не представља услугу и да се тај Закон не односи на адвокатску делатност, поготово што ни у претходном периоду ту врсту пореза никада нисмо плаћали. Пресудом Врховног суда Србије број У 1313/92 заузето је становиште да адвокати који су уговорили паушално плаћање пореске обавезе не треба да плаћају порез на промет услуга. Иако се та пресуда односи на појединачни случај сматра се да то становиште фактички олакшава положај свим адвокатима који су уговорили паушално плаћање пореза.

Комора је поднела Иницијативу за оцену уставности и законитости Уредбе о плаћању посебне таксе за време трајања санкција међународних организација.

Обавеза наметнута овом Уредбом је енормно висока и погађа егзистенцију свих чланова Коморе. Имали смо наду да ће Иницијатива бити прихваћена од стране Уставног суда, али ми се чини да је то Скупштина већ решила на свој начин.

У оквиру међународне сарадње присуствовали смо 22. председничкој Конференцији у Бечу, ја као председник Управног одбора и господин Имре Варади као национални потпредседник у Међународној унији адвоката. Као што знате, Резолуцијом Уједињених нација правна помоћ је изузета од санкција, тако да је наш статус у свим међународним организацијама остао непромењен и свуда смо примљени са уважавањем и достојанством као и раније.

Борђе ВЕБЕР
председник УО АКВ

Милорад Ботић

ЈОВАН МУШКАТИРОВИЋ, АДВОКАТ И КЊИЖЕВНИК* (1743–1809)

Матица српска је недавно, 28. децембра 1993, обележила 250 година од рођења Јована Мушкатиновића, књижевника – „првог скупљача пословица“, изложбом његових радова и написа о њему, у витринама Матике српске испред свечане дворане и врло успешним предавањем о Мушкатиновићу потпредседника др Божидара Ковачека, књижевника. *Гласник* Адвокатске коморе Војводине, у броју за месец јун 1993, објавио је кратак напис главног уредника Мирослава Здјелара о Мушкатиновићу, уз цитирање неколико његових причти и реченија.

Управни одбор Адвокатске коморе Војводине нашао је и одлучио, са итекако значајним разлозима, да јубилеј 250 година од рођења Јована Мушкатиновића и двеста двадесет година од стицања његове професионалне адвокатске дипломе достојанствено обележи, као јубилеј настанка српске адвокатуре, будући да је Мушкатиновић био први Србин професионални адвокат. Уприличено је откривање барелефа са ликом Мушкатиновића на згради Адвокатске коморе, а мене је запала част да о Мушкатиновићу, као знаменитом Србину осамнаестог века, вредном посленику на националном и културном пољу, књижевнику и како је уобичајено рећи „првом Србину адвокату“, говорим на свечаном делу Скупштине Адвокатске коморе.

Држим да у уводној речи о Мушкатиновићу данас треба истаћи две необориве и знамените чињенице: Срби су и европски народ, а да су у средњоевропској цивилизацијској сфери имали видног учешћа и успеха, равних онима које су остваривали други народи Средње Европе, са којима су вековима користили време и делили тло у плуралистичком суживоту. Дакле, не може нам се пребацивати нецивизацијски про-

* Предавање одржано на свечаном делу годишње Скупштине Адвокатске коморе у Новом Саду, дана 26. II 1994.

фил и варварство, како се то данас са многих страна чини, често и од заосталијих и горих од нас.

Други значајан факат је, за наш правни и друштвени живот од непроцењиве вредности: наша савремена адвокатура вуче своје корене још из осамнаестог века. Од времена када се установила и обликовала адвокатура грађанског друштва у Европи, чије одлуке и данас има и носи као прворазредне цивилизацијске тековине.

На садашњој генерацији адвоката остаје задатак да их сачува и унапреди. Подстицај за ово даје и ова светковина. Светковина са рационалним циљем јер је наш родоначелник Мушкатиновић био против испразних и ирационалних светковина.

И још нешто: почев од Мушкатиновића па до данас, на овим просторима, у Војводини, формирао се и развио профил адвоката слободног интелектуалца, независног и самосталног правног посленика, какав се преносио и у друге српске крајеве, па је наш прворазредни задатак да се такав тип адвоката одржи и убудуће. Као родоначелнику припада нам право да се наша реч респектује када се буду доносили нови прописи о адвокатима и њиховој стручно-професионалној организацији.

И до сада смо се поносили Јованом Мушкатиновићем, нашим праоцем, а од данас ћемо имати и задовољство да се свакодневно сретамо са његовим ликом при улазу у наш професионални дом, Комору.

Стављам и предлог: Адвокатска комора Војводине да уз садејство Матице српске, Музеја града, Новосадског клуба и других културних друштава, предложи граду Новом Саду да једну од мањих улица у старом делу града преименује неко промашено именовање, на улицу Јована Мушкатиновића.

Јован Мушкатиновић, рођен је 1743. године у Сенти, у породици потиских граничара. Отац му Лазар био је сенатор Потиског диштрикта. Не зна се где је учио гимназију, али је поуздан податак да је средњу школу (Протестантски лицеј) завршио у Пожуну-Братислави, 1766. године. Право је студирао у Бечу и у Пешти, где дипломира.

Мушкатиновић се већ као студент права определио за адвокатуру. Било је то још увек време када се адвокатуром могао бавити свако ко је „вичан праву“, а добије одобрење власти за звање прокуратора или од градских власти звање градског фискала. Императорка Марија Терезија доноси 1769. године Декрет о адвокатури, по коме адвокатуром се може бавити само оно лице које има високу правну спрему, а које је положило адвокатски испит и положило заклетву. Испит и заклетва су се у Угарској полагали код Царске канцеларије у Будиму. Већ после четири године од Царичиног декрета Јован Мушкатиновић, свршени правник, полаже адвокатски испит 10. марта 1773. и заклетву, па тако постаје први Србин, професионални адвокат са положеним адвокатским испитом. Отуда се уз његово име усталио слоган „први Србин адвокат“. Адвоката Срба у Хабзбуршкој монархији па и у Угарској било је и пре њега: прокуратора, конлокутора и пролокутора, те градских фискала. Међу-

тим, Декретом од 1769. устројава се професија адвоката, као интелектуално занимање, којим се могу бавити само лица која су испунила законом прописане услове и која су уписана у регистар адвоката. Свима осталима ускраћује се обављање адвокатских послова, посебно пред судом.

Исте, 1773. године полаже адвокатски испит други Србин, Василије Јовановић из Копривнице, са подручја граничарског пука у Копривници, а 14. фебруара 1774, Јован Остојић, градски фискал у Новом Саду.

Према проученим и поузданим подацима знамо да је Мушкатиновић био адвокат са седиштем канцеларије у Пешти и у Новом Саду. Има забележен податак да је Мушкатиновић био адвокат у Пешти од положеног испита 1773, а по неким изворима помиње се као адвокат (прокуратор) и пре тога времена. Није утврђено када је Мушкатиновић дошао у Нови Сад да обавља адвокатуру. Поуздан је међутим податак да је купио кућу у Новом Саду 1779. године, која се налазила у Ђурчијском сокаку, данашња Пашићева улица, али јој је тешко одредити локацију, јер је тај део Новог Сада био порушен приликом бомбардовања Новог Сада у Буни 1848, па су после рата изграђене нове куће. Ову кућу је Мушкатиновић продао 1787. када се одселио за Пешту. Васа Стајић је исписао из Новосадског архива да је Мушкатиновић био уписан у регистру адвоката код Магистратског суда у Новом Саду 1782, што не значи да није и раније био уписан у регистру, јер не знамо како се овај регистар водио. Да ли континуирано од првог уписа или за сваку годину. Било би основано тврдити да је бар од 1779. Мушкатиновић, као житељ Новог Сада, водио адвокатуру у граду све до сеобе у Пешту. Можда и раније, будући да је био ожењен из Новог Сада, а и помиње се у неким парницама које је водио манастир Врдник, но то је могао чинити и из Пеште. Све у свему може се прилично основано тврдити да је Мушкатиновић живео и обављао адвокатске послове у Новом Саду и из Новог Сада десетак година.

Није испитано шта је Мушкатиновић, и да ли је сем адвокатског посла, радио у Новом Саду. Адвокатски посао је рад за другог и он се губи у туђим листинама и по разним архивима. Свакако да је писао и припремао своје књиге јер је *Размишљеније о празници* штампао у Бечу 1786, док је још живео у Новом Саду, а *Причте* такође у Бечу 1787, у години пресељења за Пешту. Пешта је била град у коме је провео највећи део свога живота и где је развијао и свој друштвени рад.

Од пресељења из Новог Сада за Пешту до смрти, 1809, Мушкатиновић је адвокат у Пешти. Природа његових адвокатских послова и националног рада захтевала је ангажман у Будиму, Пожуну и Бечу, што се могло чинити из Пеште. У Пешти је Мушкатиновић уживао велики углед као грађанин, па је био биран и у Сенат града Пеште.

Јован Мушкатиновић по завршетку студија оженио се са Екатерином Недељковић из Новог Сада са којом је изродио три сина и две кћери. Син Петар, рођен 1772, завршио је право и био адвокат у Пешти

и Темишвару. Петар је био врло образован човек. Познато је да је био друг и пријатељ са Лукијаном Мушицким, који је у Пешти са њим студирао право. Међутим, Петар је млад умро у Темишвару 1802.

Јован Мушкатиновић, као ђак у Пожуну на Протестантском лицеју и као студент права у Бечу, долази под непосредан утицај рационалиста, који су имали моћног протагонисту и протектора цара Јосифа Другог. Рационализам у Аустрији, по Јосифу Другом, назват је „јозефинизам“. Исказивао је алтруистичку и филантропску филозофију, духовност здравог разума и морала, верску толеранцију и антиклерикализам, политички искорак из феудалног друштва у грађанско друштво, просвећеност народа као циљ културне делатности. Ојачао бројно и економски, грађански staleж код Срба у Монархији прихватио је реформе Јосифа Второг које су у свему изјадначавале српски народ са осталим народима Монархије. Природно да су школовани људи проносили рационалистичке идеје, па да се и у књижевности јавља рационалистички правац јозефинизма. Тако: Доситеј Обрадовић, Емануило Јанковић, Алексије Везилић, наш Јован Мушкатиновић, па коначно и Лукијан Мушицки.

Јован Мушкатиновић је био широко образован правник и зналац више језика. Као правник морао је сасвим савладати латински, будући да је овај језик био школски и званични, па и језик судовања. Поред матерњег, српског, кога је одлично знао, морао је познавати и црквено-словенски, који се учио у српским основним школама, а из његових дела се види да му ни руски није непознат. Мушкатиновић је морао знати и знао је добро и немачки, као језик комуникације у Монархији, те мађарски као језик средине. Томе треба додати и француски, кога су интелектуалци тога времена с великим одушевљењем учили.

Пештански правни факултет био је један од најбољих у Средњој Европи, какав је и остао све до Првог светског рата. Многи успели правници, као и национални и културни радници међу Србима, студирали су право у Пешти. Да поменемо, поред Мушкатиновића: Јован Хаџић-Милош Светић, оснивач Матице српске, Јован Суботић, Васа Живковић, Богобој Атанацковић, Јаша Игњатовић и др. Стекао је Мушкатиновић и велику праксу. Адвоцирао је у Пешти и у Новом Саду, тадашња два економски јака српска центра, заступајући моћне пештанске и будимске трговце диљем Монархије. Из разних докумената и бележака се види да је Мушкатиновић одлазио адвокатским пословима у Трст, Праг, Пожун и Беч. У Бечу се упознаје са Доситејем Обрадовићем, својим истомишљеником, који га подстиче да пише и издаје књиге. Митрополит Мојсеј Путник опуномоћује Јована Мушкатиновића да заступа интересе Српско-православне митрополије, манастире, православне цркве, код свих грађанских и војних власти у Царству. Посебно се пуномоћ издаје за одбрану права цркве и народа проистеклих из царских Привилегија, добијених 1690. и каснијих, а које су у пракси и од разних органа власти погрешно тумачене или сасвим занемариване. Из исписивања Васе Стајића из Новосадског архива наилазимо

на име адвоката Мушкатиновића у разним парницама пред Новосадским магистралским судом или пак у предметима сремских манастира. Најчешће се помиње манастир Врдник, који је имао знатну имовину. Вероватно је Мушкатиновић ради овога провео неколико година као адвокат у Новом Саду. Није за занемаривање ни чињеница да је био ожењен из Новог Сада, где је живела женина породица. Ту му је на домаку манастир Врдник, који се неколико година помиње као странка у парничењу, а и Митрополија у Сремским Карловцима.

Као одличан правник и већ признати јавни радник и књижевник, Мушкатиновић је ангажован од стране организатора Темишварског сабора да изради промеморију за представку Сабора цару Леополду II о жалбама и захтевима Срба. Темишварски сабор, народно-црквени сабор Срба у Аустрији, одржан је у Темишвару 1790. године. Мушкатиновић је за потребе Конгреса сачинио „*Projectum pro gravaminibus et postulatis Rascianae nationis*”. Спис преведен на српски, нешто допуњен и проширен, дело је Мушкатиновићево са насловом: *Черте сербског живота у Унгарији*. Овај трактат о историјском и државно-правном положају Срба у Угарској, сем што је корисно послужило Сабору, представља озбиљан научни рад, како су га оценили многи историчари и књижевни критичари (Јован Скерлић, Димитрије Руварац, Јован Радонић, Божидар Ковачек и др.).

Черте почињу излагањем да су Словени насељавали ове крајеве пре досељавања Мађара. Износи конкретне примере (поименце) везе Срба и Мађара кроз векове. Подвлачи да су у формираној угарској држави Срби дуго времена обнашали највећи државни положај краљевог палатина. Истиче династичке везе угарских и српских краљева и српске и угарске властеле. Указује на обим и значај српског учешћа у борби Аустрије са Турцима, због чега је цар Леополд I подарио српском народу, приликом Велике сеобе 1690. под Арсенијем Чарнојевићем III, привилегије (1690, 1691, 1695), на којима се заснива црквено-школска аутономија Срба у Аустријском царству. Наводи и образлаже низ нових правних захтева проистеклих из потреба времена и положајем Срба као: бирање војводе, пуна политичка и грађанска права, представљање у градовима и жупанијама, заштиту цркве и манастира и др., а за погажена и нарушена права поставља захтев за њихову репарацију. Одлуком Сабора затражена је територијална аутономија за Србе у Угарској (Банат), изабран је за митрополита Стефан Стратимировић, наведене су повреде права Срба од стране угарских власти, католичке цркве, спахија као и злоупотребе високог православног свештенства, те предложено отклањање ових повреда. Захтеви Темишварског сабора делимитично су усвојени. Територијална аутономија није Србима дата. Устројена је 1791. *Илирска дворска канцеларија* која се старала за Србе и бринула о њиховим правима и отклањала повреде ових права, а нарочито гледе испуњавања права из царских привилегија. Има података да је Мушкатиновић био приман у овом царском звању у заступању Карловачке митрополије и угледних припадника српског народа. Бечки двор је искорис-

тио Темишварски сабор као притисак на Угарску, руковођен својим државно-правним циљевима, но и Срби су имали некакве користи од умекшавања Мађара, па је угарска Дијета предузела низ мера да се поправи положај Срба у Угарској, а сагласно царским привилегијама и њиховим захтевима постављеним на Темишварском сабору.

Јован Мушкатиновић, као рационалиста, реалиста и Европејац, у књижевном облику, попут Доситеја, написао је низ дела у промицању идеја просвећености. Јован Скерлић уврстио је Мушкатиновића у своју *Историју нове српске књижевности* међу књижевнике рационализма, па вели: „Он својим животом и радом врло добро и потпуно представља једног српског интелектуалца и просвећеног световњака с краја XVIII века, једног од оних људи који су се тада у Европи, различито према земљама, звали: филозофима, енциклопедистима, просветитељима, слободним зидарима, јозефинистима”.¹ Божидар Ковачек данас, говорећи о Мушкатиновићу, између осталог, каже и ово: „Само једно од Мушкатиновићевих дела, *Причте*, спада у ужу област литературе. Остала његова дела су проистекла из прагматичних побуда једног јозефинисте, но и у њима се расправља на књижевни начин, вештим уношењем анегдота, личних доживљаја, пословица”.² Ипак, књижевник.

Краткоје размишљеније о празници (Беч, 1786). Мушкатиновић указује српском народу о штетности многобројних празника, а било их је код Срба 170 годишње. Брани празничну реформу цара Јосифа II, од које су православни великодостојници „спасли” 25 празника, поред недеља, што је још увек био највећи број празника од свих признатих конфесија у Царевини. Зналачки и рационално, економским и црквено-историјским, па и канонским, аргументима образлаже неоснованост и штетност празновања многобројних и мање значајних празника, чиме се слаби привредна снага народа. Подвлачи да о празницима нема помена у *Светом писму*, да Христос није установио празнике, да их је утемљила накнадно црква, а код Срба често и народно сујеверје.

Краткоја размишљенија о исхрани (Будим, на мађарском 1802, на српском 1805)³. Гастрономско-економски трактат о исхрани у Угарској, ваљда прва расправа те врсте, којом се разматра проблем рационалнијег и мање скупог коришћења разних врста меса и рибе у исхрани житеља Угарске, како „усиљену скупост удаљити”.

Интересантан је случај са „полезним” списом *Разсужденије о постах восточнија цркве*, коју је издао Стефан Новаковић, дворски агент, власник српске штампарије у Бечу. Познати књижевни историчари као Павле Шафарик, Стојан Новаковић и Јован Скерлић, сматрали су да је дело написао Мушкатиновић, док је Димитрије Руварац у своме чланку *Исправак у библиографији Јована Мушкатиновића*

¹ Јован Скерлић, *Историја нове српске књижевности*, Београд, 1953.

² Др Божидар Ковачек, *Два и по века Јована Мушкатиновића*, Н. Сад, 1993.

³ Ј. М., *Краткоја размишљенија о средствих чрез која дражајшему нашему отечеству Маџарској с добрим месом и рибом постојано помоћи би се могло и меса умаљеније, следователно усиљену скупост удаљити*.

(*Бранково коло*, бр. 11, 1910) тврдио да се ради о преводу књиге Самуила Клајна, са немачког.

Било како било, чести и дуги постови у православном народу морали су и Мушкатиrowића бринути. Јозефинисти су били за разумно и рационално живљење.

Најзначајније дело Јована Мушкатиrowића, по коме је он заслужено ушао, а и остао у српској књижевности, јесте дело *Причте или ти по простом пословице темже сентенције или ти реченија*. Књига се састоји од два дела: први део *Причте*, а други *Реченија*. Дело је штампано у Бечу 1787. године, а друго издање у Будиму 1807. У Пешти је 1808. приредио Иван Амброзовић издање латиницом, да би га приближио „Илирима”, а под насловом *Proricsja i narečsenija*.

Мушкатиrowић је сакупио и објавио око 4.000 пословица, изрека мудрих људи и загонетки. Како српских тако и преведених латинских, руских, немачких, мађарских. Била је то прва збирка пословица и сентенција у српској књижевности. Вук Караџић је издао своју збирку народних пословица неких тридесет година касније, на Цетињу, 1836. године. У своју збирку Вук је унео преко хиљаду пословица преузетих из Мушкатиrowићевих *Причта и Реченија*.

Мушкатиrowић је *Причте* зналачки обрадио и опремио. Прво издање посвећује свом сину Петру, који је тада имао 14 година. У предговору даје савете и поуке како да учи језике и како да овлада потребним наукама. Тај предговор заправо представља читав програм са целисходном методом о васпитавању и образовању српске младежи. Како му је син Петар у међувремену до другог издања умро, то је нешто скраћени предговор првог издања посветио синовима Александру и Симеону. Тај програм осведочава Јована Мушкатиrowића као рационалног интелектуалца свога времена, који настоји да се и српски народ изведе на пут *просвећености*.

Мушкатиrowић је у својој књизи наводио и изворе домаће и стране, објављивао пословице и изреке најчешће у њиховом изворном облику, не презајући ни од неких скаредних израза. Скерлић, а и каснији књижевни историчари, као и недавно др Божидар Ковачек, оцењују овај Мушкатиrowићев рад вредним и значајним не само што је био први ове врсте код Срба, него му приписује високу литерарну и лингвистичку вредност. Ковачек иде и даље. Вели да Мушкатиrowићева личност и његово дело и улога као народног просветитеља, „нису довољно проучени нити је нађено његово право место у српској историји и историји културе”.

Како је Мушкатиrowић био правник и адвокат, чим се поносио и што је увек истицао, то је у своју збирку уврстио и приличан број изрека и сентенци са правничком и адвокатском садржином и поруком. Било би вредно исписати ове Мушкатиrowићеве дидактичке и рационалистичке поруке правницима и адвокатима – „совјете здраваго разума”. Коста Хаци у своме раду о Мушкатиrowићу (1959) цитирао је тридесетак изрека о адвокатима одакле преносимо неколико:

- Признаније погрешенија јест половина исправљенија.
- Судија ваља да има једно ухо за тужитеља, а друго за оптуженог.
- Закони не ваља да буду као паучина, која мухе зауставља а зоље пропушта.
- Није добро са великом господом из једног чанка трешње јести.
- Адвокат, ливо Истец не живи од једног процеса, како и крчмар од једног госта.

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

- Јован Мушкатировић: *Причте темже реченија*, Будим, II изд. 1807.
- Јован Мушкатировић: *Черте сербског живота у Унгарији*, Пешта, *Сербски летопис*, 1844, бр. 65, стр. 68–82.
- Јован Скерлић: *Историја нове српске књижевности*, III издање, Београд, 1953.
- Коста Хаџи: *Јован Мушкатировић*, Нови Сад, 1959, *Гласник Адв. коморе Војводине*, бр. 5, 1959.
- Др Божидар Ковачек: *Два и по века Јована Мушкатировића*, предавање у Матици српској, на дан 28. децембра 1993.
- Општински завод за заштиту споменика културе Н. Сад – Саопштења.

ЧЛАНЦИ И РАСПРАВЕ

Проф. др Момчило Грубач
Правни факултет у Новом Саду

НОВО ЈУГОСЛОВЕНСКО ЗАКОНОДАВСТВО О ЈАВНОМ (ДРЖАВНОМ) ТУЖИЛАШТВУ

1. *Прописи о организацији тужилаштва.* – Нови савезни Устав, ни начелно не уређује организацију јавног тужилаштва, као што не уређује ни организацију судова. Он садржи само три члана у којима су одредбе о овлашћењима, имунитету, избору, престанку функције и разрешењу Савезног државног тужиоца (чл. 111–113), који у систему власти има положај посебног органа савезне државе, као што је и Савезни суд њен посебан и једини судски орган. Већ из овога се изводи закључак да су остала јавна тужилаштва, као и остали судови, републички, а не савезни органи. Устав СФРЈ из 1974. год. имао је, осим сличних одредаба о Савезном суду и Савезном јавном тужиоцу (чл. 369–372), још и један број начелних одредаба о судству и јавном тужилаштву уопште (чл. 217–236). Те одредбе нису биле такве да су судове и јавна тужилаштва у републикама претварале у органе савезне државе, али су обезбеђивале одређени минимум њихове јединствене организације. Садашњи савезни Устав оставља чланицама савезне државе да апсолутно слободно организују своје правосуђе. Због тога је било природно очекивати да се у организацији појединих правосудних органа јаве значајне разлике, како између савезних и републичких, тако и у односу истоврсних органа у две републике међусобно. Овде ће бити приказане неке од најважнијих разлика те врсте на примеру организације јавног односно државног тужилаштва.

И према републичким уставима излази да су правосудни органи у републици посебна врста *републичких* органа чија се организација потпуно слободно уређује републичким законодавством. У Уставу Републике Србије је предвиђено да „судску заштиту уставности и законитости” врше републички органи (чл. 71), чију организацију, надлежност и

рад уређује Република (чл. 72. тач. 11), а посебан одељак Устава („Републички органи“) садржи одредбе о судовима и јавном тужилаштву у којима је поновљено да се њихово оснивање, организација и надлежност (и састав суда) уређују републичким законима (чл. 104, ст. 1. и чл. 102. ст. 1). Исто тако, Устав Црне Горе предвиђа да се начин оснивања, организација и надлежност органа власти у Републици уређују републичким законима (чл. 12. тач. 2). Дакле, у Савезној Републици Југославији не постоји јединство јавнотужилачке организације, као што не постоји ни јединствена организација суда. О јединству организације јавног тужилаштва може се говорити тек на нивоу република. Тако је било и у СФРЈ пре њенога распада.

Саобразно оваквом уставноправном положају правосудних органа и уређењу надлежности за доношење прописа о њиховој организацији, у кратким роковима после проглашења нових устава, донета су код нас три посебна и међусобно не много координирана закона о организацији јавнотужилачке службе: *Закон о Савезном државном тужиоцу* од 11. августа 1992. год. („Сл. лист СРЈ“, 27/92), *Закон о јавном тужилаштву Србије* од 16. јула 1991. год. („Сл. гласник РС“, 43/91) и *Закон о Државном тужиоцу Црне Горе* од 26. јула 1993. год. („Сл. лист РЦГ“, 30/93). Мислимо да би једна кратка компаративноправна анализа ових закона са неопходним коментарима, могла да буде корисна за нашу правничку јавност, барем као информација о новом југословенском нормативноправном поретку.

2. Јавни или државни тужилац? – Прво што пада у очи је разлика у називима државних органа чија је основна и традиционална функција да гоне учиниоце кривичних дела, и који су се код нас до сада свуда називали јавни тужиоци, а надлежства којима припадају јавна тужилаштва. Сада Југославија има Савезног државног тужиоца, Србија јавна тужилаштва (општинско, окружно и Републичко) којима руководе јавни тужиоци одговарајућег ранга, а Црна Гора државног тужиоца у чије име, под условима утврђеним законом, поступају виши и основни тужиоци. Из овога произлазе две консеквенце: 1) једни су тужиоци државни (Савезни и у Црној Гори), а други јавни (у Србији) и 2) органи којима припадају су тужилаштва (у Србији) или представљени у лицу самог државног тужиоца (Савезни државни тужилац и Државни тужилац Црне Горе). Чиме се ове разлике оправдавају и да ли су само термилошке природе или имају неко дубље и суштинско значење? Поуздан одговор на ова питања тешко се може дати, јер наши нови устави, донети на брзину и без шире јавне расправе, немају детаљна и официјелна образложења, већ уместо њих, само интерне, чиновничке и скоро неупотребљиве текстове који служе посланицима у скупштинама приликом доношења устава, и на основу којих се о овом питању, као и о већини других, ништа не може закључити. Због тога се о мотивима који су довели до ових разлика може говорити само хипотетично, а са нешто више сигурности о последицама које ће из тих разлика произаћи.

Зачетак установе јавног тужилаштва налази се у француском праву XIV века¹. Поред приватног тужиоца у кривичном поступку се јавио тада у Француској посебан чиновник кога је постављао краљ да би заступао фискалне интересе круне. Ти тужиоци су се звали *procureurs de roi*. Временом су њихова овлашћења ширена и мењана, тако да су крајем XVI века добили функцију да врше кривично гоњење и име *ministère public*. Јавно тужилаштво је дефинитивно уређено и прилагођено новом кривичном поступку савременог типа у француском *Code d'instruction criminelle* из 1808. године, у коме је за установу задржан назив *ministère public*, а за њене службенике *procureurs de la République*. Одатле се установа проширила по Европи, прелазећи прво у немачко законодавство под именом *Staatsanwaltschaft* (државни тужилац), затим у аустријско (са истим називом), италијанско (*pubblico ministero*) итд. Југословенски Законик о судском кривичном поступку од 16. фебруара 1929. године, рађен по узору на аустријско законодавство, говорио је о *државном тужиоцу* (пар. 1. ст. 3. тач. 1). Дакле, овај државни орган, настао под именом *јавни тужилац*, назива се врло често и *државни тужилац*. Један од разлога што су сада код нас употребљени различити називи тога органа могао би да буде у томе што су наши уставотворци и законодавци имали у виду различите иностране односно историјске узоре. Ако се узму у обзир наше нарави, разлог би се могао тражити и у тренутним политичким приликама у земљи: Као што се после социјалистичке револуције код нас говорило да се „јавно тужилаштво у буржоаском праву најчешће зове државно тужилаштво“² и да га због тога треба звати другачије, тако је, можда и сада, промена имена у неким политичким круговима имала циљ да означи барем формални прекид са ранијим политичким и правним системом. На крају, „подржављење“ јавног тужилаштва у Црној Гори могло би се објашњавати и проширењем надлежности тога органа. Према чл. 5. Закона о државном тужиоцу Црне Горе (у даљем тексту: ЗДТЦГ), тај орган је, поред традиционалних функција (гоњење кривичних дела и предузимање мера за заштиту уставности и законитости), добио и једну нову, коју до сада јавна тужилаштва код нас нису имала: он заступа републику у иновинско-правним односима. Уствари, Државном тужиоцу у Црној Гори је припојена функција јавног правобраниоца, који тамо више не постоји, јер је већ у Уставу било предвиђено да ће његову функцију вршити Државни тужилац (чл. 105. ст. 1. Устава Црне Горе)³. Нова дужност тужиоца, да се стара о државној својини и имовинским интересима државе, могла је да утиче и на став о промени имена тога органа.

¹ Т. Живановић, *Основни проблеми кривичног и грађанског процесног права*, посебна издања Српске краљевске академије, књ. СXXXI, други одељак, Београд 1941, стр. 139. и Б. Марковић, *Уџбеник судског кривичног поступка*, Београд 1930, стр. 21.

² Тако и у *Правној енциклопедији*, још и у издању из 1979. год. („Савремена администрација”, Београд, стр. 495).

³ Даном ступања на снагу Закона о Државном тужиоцу Црне Горе престало је са радом Републичко јавно правобранилаштво (чл. 27. ЗДТЦГ) и важење Закона о јавном правобранилаштву (чл. 28. тога Закона).

Да ли је питање промене имена јавног тужиоца и његово претварање у државног тужиоца важно питање и какве консеквенце на основу тога треба очекивати?

Јавни тужилац јесте државни орган, али установљен да штити не само државни, већ и општи (јавни) интерес⁴. Он због тога у судским поступцима мора бити непристрасан и ићи на утврђивање правог стања ствари, без обзира да ли оно иде на штету или у корист друге странке у поступку, као при утврђивању чињеница на којима се заснива судска одлука, тако и при предузимању процесних радњи и мера за заштиту законитости. Циљ његове процесне делатности не састоји се у постизању судске одлуке која ће по сваку цену ићи на штету друге странке у поступку, већ у доношењу законите одлуке. То може бити и одлука у корист друге процесне странке, уколико несумњиво излази из закона. Због тога је јавни тужилац у кривичном поступку дужан да доприноси утврђивању материјалне истине, да предлаже извођење и оних доказа који иду у корист окривљеном, да изјави жалбу и у његовом интересу, тј. да врши материјалну одбрану окривљеног од евентуално погрешне или незаконите одлуке суда. Интерес који он у поступку заступа је *јавни* интерес, и због тога му боље одговара назив који несумњиво на то указује. Промена имена може да доведе до схватања да је његова дужност да се брине само о државном интересу, схваћеном у најужем смислу речи. Грађанин би тако могао да остане без једног органа који треба да води рачуна и о његовом праву и на закону заснованом интересу. Опасност је утолико већа што је том тужиоцу у Црној Гори постављен задатак да води рачуна и о имовинскоправним интересима државе, који често могу бити у сукобу са интересима грађана и приватних правних лица. Како ће у таквим ситуацијама овај орган сачувати своју објективност и успети да поступа у општем (јавном) интересу, није јасно. Процесна установа изузећа јавног тужиоца има циљ да обезбеди његову пуну непристрасност и објективност. Таквог тужиоца је тешко очекивати ако му се наметне и дужност да води рачуна о имовинским интересима државе, нпр. приликом изрицања новчане казне, у случају одузимања предмета или имовинске користи, при одлучивању о трошковима поступка и томе сл. Изгледа као да је то повратак на време кад је овај орган био установљен, не толико у интересу објективног кривичног гоњења, колико ради фискалне заштите у стварима у којима се очекује корист за државну благајну, па је због тога судовима било забрањено да у тим случајевим суде без његовог присуства. Те две позиције се искључују у судским поступцима у којима држава може да има некакав имовински интерес. Због тога се отвара дилема: или ће сваки државни тужилац морати да буде изузет, или неће водити рачуна о фискалним интересима државе која га именује и плаћа.

⁴ Јавни тужилац је „орган са две душе”, и зато је његова дужност, као што је писао Calamandrei, тежа од осталих правосудних дужности: кад у име државе заступа оптужбу треба да је пристрасан као бранилац, а кад чува законитост мора бити непристрасан као судија. „Адвокат без страсти и судија без непристрасности, то је психолошки апсурд у коме се налази јавни тужилац” (Piero Calamandrei, *Elogio dei giudici scritto da un avvocato*, Firenze 1959, pag. 56).

3. *О правној природи јавног тужилаштва и његовом односу према органима извршне власти.* – Централни проблем организације јавнотужилачке службе састоји се у одређивању њеног односа према органима извршне власти. Одговор на питање, да ли јавно тужилаштво треба да буде независно или потчињено и одговорно извршној власти (влади односно министру правде) не зависи само од природе државе којој припада односно тужилаштво (ауторитарна или правна држава), већ и од решења многих других питања организације правосуђа и уређења кривичног поступка. Тако на пример, положај јавног тужилаштва зависи од тога да ли је покретање кривичне тужбе постављено на начелу легалитета или опортунитета, да ли је јавни тужилац орган претходног поступка овлашћен на самостално предузимање истражних радњи ради припремања оптужбе, нарочито, да ли одлучује о правима грађана, и да ли у довољном броју постоје инструменти интерне процесне контроле његовог рада. Компензација за независност јавног тужилаштва проналази се и у хијерархијској структури његове интерне организације. Између свега тога и принципа јавнотужилачке независности постоји нераскидива корелација⁵. Иако и само представља једну посебну врсту извршних органа⁶, према другим органима извршне власти јавно тужилаштво може бити независно, или у мање или више подређеном положају. О томе односу наши уставни закони се не изјашњавају изричито⁷, али се до закључка може доћи анализом одредаба које одређују положај јавног односно државног тужиоца у систему државних органа власти и његову правну природу, као што су одредбе о поступку и условима за избор и разрешење јавних тужилаца и њихових заменика, о одговорности, имунитетима и томе сл.

У уставима и законима, јавна тужилаштва и државни тужиоци су дефинисани као *самостални* државни органи који врше уставом одређени круг послова (чл. 103. ст. 1. Устава Србије и чл. 105. ст. 1. Устава ЦГ). Из овога се већ види да јавна тужилаштва имају аутономију и да у вршењу своје функције стоје изван сваког утицаја осталих органа извршне власти. Екстерна независност је потребна тужилаштву јер оно има дужност да своје функције врши објективно и непристрасно, на основу Устава и закона (чл. 2. ст. 1. ЗЈТС). Према Закону о јавном тужилаштву Србије (ЗЈТС) „нико нема право да утиче на јавно тужилаштво у вршењу његове уставне и законске функције” (чл. 2. ст. 2). Функционалну

⁵ Тако и G. De Luca, у зборнику радова *Accusa penale e ruolo del pubblico ministero*, Napoli 1991, pag. 217.

⁶ Т. Васиљевић каже, да функција јавног тужиоца, иако је у суштини управна, није проста управна функција, и да тужилаштво није орган опште управе, већ посебан управни орган који је, установљен да сарађујући са судом врши правосудне управне функције, подједнако одвојен и од суда и од управе (*Систем кривичног процесног права СФРЈ*, Београд 1981, стр. 141). Извесно је да јавно тужилаштво не врши судску власт, јер према Уставу та власт припада само судовима (чл. 9. ст. 4. Устава Србије), али се из тога не може закључити да је он обичан извршни орган, а његова активност проста административна делатност. Види G. Leone, *Manuale di diritto processuale penale*, Napoli 1971, pag. 171.

⁷ У Италијанском Уставу, на пример, стоји да јавни тужилац врши своје функције под надзором (раније је стајало „под управом”) министра правде.

независност у односу на друге органе државне власти, не само извршне, већ и судске и законодавне, јавно тужилаштво мора имати и због тога што је дужно да штити уставност и законитост у судским поступцима и иначе (чл. 103. ст. 1. Устава Србије и чл. 105. ст. 1. Устава ЦГ). Вршење тих дужности је апсолутно немогуће органу који стоји под управом других органа.

Одмах треба рећи да екстерну у функционалну самосталност јавног тужилаштва треба разликовати од судске независности, која је много шири појам, јер обухвата и интерну и сваку другу самосталност. Та је разлика изражена и у уставним дефиницијама тих органа. Судови су према уставима посебна врста самосталних и *независних* државних органа којима припада судска власт (чл. 96. ст. 1. и чл. 9. ст. 4. Устава Србије и чл. 100. и 5. ст. 2. Устава ЦГ), а јавна тужилаштва и државни тужиоци *самостални* државни органи који врше уставом одређене послове (чл. 103. ст. 1. Устава Србије и чл. 105. ст. 1. Устава ЦГ). Потпуна аутономија јавном тужилаштву, по природи његових функција, није потребна. Јавна тужилаштва јесу правосудни органи, али они чине онај део правосуђа који подношењем захтева ставља суд у покрет, за разлику од другог дела правосуђа, састављеног од судија, коме припада право и дужност да пресуђује. Само део правосуђа састављен од судија, врши судску власт. Због тога што му припада право и дужност суђења, судији је потребна апсолутна независност. Такав положај јавном тужиоцу није потребан, јер нио чему не одлучује мериторно, него је само странка која пред судом подиже и заступа тужбу по правилима акузаторског поступка. Судија је потчињен само закону и уколико је независан, мора бити ослобођен свих утицаја са стране и сваке хијерархијске подређености, спољашње и унутрашње. Такав положај судија, уз велике тешкоће, постиже се многобројним и разноврсним установама и мерама правног и ванправног карактера, од којих су сталност судске функције, непокретност судија, одређен начин и врло строго, чак у уставима формулисани услови избора и разрешења судија, само неке најважније. Све то, по природи ствари, тужиоцима не припада. Иако правосудни органи према својим функцијама, они су према својој правној природи ипак органи државне управе. Због тога јавни тужилац не може бити апсолутно независан као судија, нити за таквим његовим положајем има стварне потребе. Некаква контрола његовог рада је неопходна, барем интерна. У организацији јавнотужилачке службе вреде принципи спољне и унутрашње хијерархијске субординације, којих у организацији независног судства не може бити. Јавни тужилац је потчињен вишем јавном тужиоцу и скупштини којој одговара за свој рад (чл. 11. ЗДТЦГ и чл. 8. ЗЈТС)⁸. Њему је потребна само самосталност у раду, тј. функционална независност, да би у конкретном случају поступао само како налажу устав и закони. Самосталност, а не потпуна независност, штити јавног тужиоца од нелегалних налога више извршне власти, а изван тога, он

⁸ И судију бира скупштина, али он скупштини не одговара као јавни тужилац.

од тих власти у извесној мери може да буде зависан (нпр. дисциплински). То отвара могућност да се установи посебан систем контроле и одговорности јавног тужиоца, који ипак неће довести у питање његову функционалну аутономију. У ствари, овде се много више ради о захтеву независности службе, него о потреби независности њених вршилаца, за разлику од судске независности која једнако подразумева и независност суда и независност судија. За такав положај јавног тужилаштва као посебне државне и друштвене службе довољно је да она, као што смо напред већ истакли, није стављена под надзор и управу министра правде односно владе⁹ и да је забрањено свако утицање (подразумева се од сваке власти) на вршење јавнотужилачке функције.

Остављање јавног тужилаштва изван сваког надзора, управе и контроле извршне власти код нас је могуће остварити без великих тешкоћа, јер је контрола рада појединих јавних тужилаца обезбеђена на други начин: интерном контролом у оквиру саме тужилачке организације (види о томе у посебном одељку), судском контролом процесних аката јавног тужиоца, супсидијарном тужбом која отклања опасност од невршења кривичног гоњења и нарочито, дејством прихваћеног принципа легалитета односно обавезности кривичног гоњења, који јавном тужиоцу не оставља слободу широке процене да ли ће кривично гоњење предузети и вршити. Између процесних принципа легалитета односно опортунитета и независности односно зависности јавног тужиоца од извршне власти изгледа да постоји најјача корелација. Ако је кривично гоњење по закону обавезно, а не препуштено дискреционој оцени јавног тужиоца, он у своме раду може бити независан и изузет од контроле извршне власти¹⁰. Осим тога, одсуство контроле извршне власти над радом јавног тужиоца може бити надомештено целисходнијом и легитимнијом контролом неке друге власти (законодавне или судске). Сви јавни тужиоци у Србији и Државни тужилац Црне Горе (али не и Савезни државни тужилац) су директно одговорни за свој рад скупштини која их је изабрала (пored одговорности нижег јавног тужиоца вишем тужиоцу), и тиме подложни контроли од стране законодавне власти (чл. 8. ЗЈТС и чл. 11. ЗДТЦГ). Истина, у законима није предвиђено у чему се та одговорност састоји, нити су одређене мере које скупштина према тужиоцу и његовим актима може предузети.

Нови устав и закони о организацији тужилаштва показују у многим детаљима да не праве разлику између судске независности и тужилачке самосталности. У уставе и законе су ушле многе установе које

⁹ Могуће је да се законитост налази у сукобу са променљивим интересима разних парламентарних влада у чијим се рукама, од данас до сутра, налази извршна власт (у том смислу и Petrocelli, кога цит. U. Nannucci, *Il pubblico ministero - problemi antichi, difficoltà nuove*, „La giustizia penale”, VII/89, pag. 422.

¹⁰ Дискреционо вршење јавне тужбе једнако је зависности јавног тужиоца од извршне власти, и обрнуто, обавезност јавне тужбе омогућује његову независност. И у страним системима се примећује да постоји веза између начина вршења кривичне тужбе и позиције јавног тужиоца према извршној власти (U. Nannucci, *op. cit.*, pag. 420). Принцип легалитета представља логичко и правно оправдање независности јавног тужиоца. Он уравнотежује одсуство спољне контроле у вршењу јавне тужбе (G. De Luca, pag. 217).

превазилазе гаранције самосталности службе и као да настоје, без велике потребе и стварног оправдања, да изједначе положај јавног тужиоца са положајем судије. Навешћемо само нека од тих претеривања.

Поступак и услови за избор и разрешење јавних тужилаца и њихових заменика у сва три закона, мање или више (у Закону Србије највише), подсећају на поступак и услове за избор и разрешење судија. Тако на пример: Према ЗЈТС функција јавног тужиоца и његових заменика је *стална* (чл. 6)¹¹. Сталност значи да јавни тужиоци и њихови заменици, једном изабрани, остају на тој дужности до краја каријере, ако не наступи неки од уставом предвиђених разлога за престанак функције или разрешење. Циљ увођења сталности јавнотужилачке функције може бити само да осигура потпуну независност јавних тужилаца, као што је и циљ сталности судија да обезбеди судску независност. Према других законима, државни тужиоци (Савезни и Државни тужилац Црне Горе) и њихови заменици односно заступници (основни и виши тужиоци у Црној Гори) нису стални, већ се бирају на четири године (савезни) односно постављају на пет година (у Црној Гори), с тим што могу бити поново именовани неограничени број пута.

У истом циљу су дате и одредбе о начину именовања и разрешења јавних односно државних тужилаца. Они се бирају и разрешавају, као и судије, у Савезној односно републичким скупштинама (Савезни државни тужилац и његови заменици, Државни тужилац Црне Горе и сви тужиоци и њихови заменици у Србији)¹². Тај циљ се постиже и самим увођењем установе разрешења које треба да замени дисциплинску одговорност, и прописивањем, у неким уставима лимитативно, одредаба о условима за разрешење тужилаца: Савезног државног тужиоца, Републичког, окружног и општинског јавног тужиоца у Србији (чл. 113. Устава СРЈ и чл. 106. Устава Србије). У Уставу Србије је изричито прописано да су случајеви у којима јавни тужилац може бити разрешен против своје воље исти они које Устав предвиђа за разрешење судија, чиме је у томе погледу отклоњена свака разлика између јавног тужиоца и судије. Устав Црне Горе није предвидео услове за разрешење Државног тужиоца, али су они у Закону постављени исто као за судије (чл. 19.

¹¹ Тако је предвиђено и у чл. 106. Устава Србије, али само у делу који се односи на јавног тужиоца. Закон је сталност проширио и на заменике јавних тужилаца. (Да ли је могуће такво ширење уставних одредаба, иначе присутно на више места, посебно је питање.)

¹² Заменике Државног тужиоца, основне и више тужиоце и њихове заменике у Црној Гори поставља Влада. – Предлог за избор и разрешење Савезног државног тужиоца подноси Савезној скупштини Председник Републике (чл. 96. тач. 4. Устава СРЈ), предлог за избор Републичког јавног тужиоца подноси Народној скупштини њен Одбор за правосуђе (чл. 31. ЗЈТС), а за избор Државног тужиоца Црне Горе, предлог Скупштини подноси Влада (чл. 15. ЗДТЦГ). – Предлог за избор својих заменика Савезној скупштини подноси Савезни државни тужилац (чл. 14. ЗСДГ), предлог за избор заменика Републичког јавног тужиоца, окружних и општинских јавних тужилаца и њихових заменика, Народној скупштини подноси Републички јавни тужилац (чл. 32. ЗЈТС), а предлог за именовање својих заменика, виших и основних тужилаца и њихових заменика републичкој Влади подноси Државни тужилац Црне Горе уз мишљење министра правде (чл. 15. ст. 3. ЗДТЦГ).

ЗДТЦГ). На крају, треба узети у обзир и одредбе о имунитетима јавних тужилаца, који су и у том погледу потпуно изједначени са судијама (види о томе опширније излагања у наредном поглављу).

Све ове и сличне одредбе нових устава и закона о тужилаштву изгледа као да су дате са намером да изједначе, или барем приближе положај јавног тужиоца положају судије. Као што смо напред већ показали, за таквим настојањем нема велике потребе. Дилема је тим већа што све то, мање или више, важи и за заменике јавних тужилаца, као и за тужиоце без обзира на њихов ранг. То се, поред осталог, не слаже са принципима хијерархије, централизма и монократског уређења јавног тужилаштва, које су сви закони прихватили (види о томе у посебном одељку). До конфузије је дошло делом и услед некритичког преузимања прописа о организацији јавног тужилаштва у бившој држави. Према Уставу СФРЈ из 1974. год. јавне тужиоце и њихове заменике бирале су и разрешавале скупштине одговарајућих друштвено-политичких заједница (Савезна скупштина, републичке, покрајинске и општинске). То је била једна од последица продора идеје самоуправљања и колективног рада у организацији државне управе, што је, поред лабављења традиционалних принципа интерне хијерархије, довело и до одређених промена у схватању природе јавног тужилаштва.

Насупрот овом „суфициту” гаранција предвиђених да обезбеде тужилачку самосталност, у новим прописима Србије се не могу пронаћи одредбе које би указивале на било какву потчињеност јавног тужилаштва извршној власти¹³. Из тога се може извести несумњив закључак да је јавно тужилаштво у Србији, посматрано нормативно, данас уистину аутономан и самосталан државни орган. Претпостављамо да овакав положај јавног тужилаштва неће проћи без отпора и приговора једног дела политичке и стручне јавности. То се дешавало и на другим местима у свету приликом покушаја који су предузимани да се јавно тужилаштво одвоји од извршне власти. Истицано је да се аутономија јавног тужилаштва, која подразумева велику концентрацију власти, не слаже са концептом плурализма и поделе власти у коме су титулари једне власти ограничени и контролисани од стране титулара друге власти. Каже се да због тога јавно тужилаштво треба потчинити влади која политички одговара парламенту, да би се обезбедила демократска контрола његовог рада и иницијатива. И у условима легалитета кривичног гоњења, јавни тужилац располаже широком дискрецијом која претпоставља политичко опредељење и одлучивање, што не може бити препуштено њему самом. Осим тога, структура јавног тужилаштва је хијерархијског типа, тако да је власт концентрисана код највиших тужилаца који имају широка овлашћења. Такво устројство је логично и оправдано тек ако је барем врх службе потчињен влади која одговара парламенту. На крају, навођено је, да аутономија тужилачке службе

¹³ Према Закону о јавном тужилаштву Србије министар правде и влада немају ниједно овлашћење, за разлику од бројних овлашћења која имају у организацији судова према Закону о судовима.

нема потпуно сигурне гаранције да спречи ризик од инерције¹⁴. На све ово могло би се рећи, да је код нас парламентарна контрола обезбеђена установљавањем непосредне одговорности јавних тужилаца скупштине која их бира (чл. 8. ЗЈТС и чл. 11. ЗДТЦГ). Штета је што је садржина те одговорности остала потпуно нерегулисана. У законима није одређено о којој се врсти одговорности ради и које су санкције за ту одговорност, с обзиром да је разрешење тужилаца, опет у поступку пред парламентом, посебно регулисано. Поставља се и питање да ли по основу те одговорности скупштина може да поништи, укине или обустави од извршења акта јавног тужиоца кад оцени да нису законита.

Стање у Црној Гори је сасвим другачије. Према Закону о Државном тужиоцу Црне Горе овлашћења владе и министра правде су бројна и широка, тако да се о независности тужилаштва од извршне власти не може говорити. Истина, постоји начелно самосталан Државни тужилац (чл. 1. ст. 1), али не и самостална јавнотужилачка служба. Влада је законом овлашћена да Скупштини подноси предлог за именовање и разрешење Државног тужиоца (чл. 15. ст. 2), она може суспендовати Државног тужиоца (чл. 22. ст. 3), она даје сагласност на поједине одлуке и општа акта Државног тужиоца (чл. 24), именује и разрешава заменике Државног тужиоца, вишег и основног тужиоца и њихове заменике на предлог Државног тужиоца и мишљење министра правде (чл. 15. и 16). Министар правде врши надзор у пословима управе државног тужиоца и прописује правила о унутрашњем пословању и вођењу евиденције (чл. 23), овлашћен је да тражи податке о ажурности и ефикасности рада од сваког тужиоца (чл. 2. ст. 2) итд.

4. *Имунитетско право јавног тужиоца*. – До доношења нових устава, јавни тужиоци, укључујући и Савезног, нису имали никакво имунитетско право. Сада они уживају имунитет, једни врло широко (Савезни државни тужилац, његови заменици¹⁵ и Државни тужилац Црне Горе), а други много уже (тужиоци у Србији). И у погледу тога питања тужиоци су потпуно изједначени са судијом, али не и између себе.

Савезни државни тужилац, његови заменици и Државни тужилац Црне Горе (не и основни и виши тужиоци) уживају имунитет као посланици (чл. 112. ст. 2. Устава СРЈ, чл. 17. ЗСДТ и чл. 79. ст. 5. Устава ЦГ). То значи да они имају материјално-правни имунитет који их штити од одговорности за изражено мишљење¹⁶ и дати глас, и процесно-правни имунитет: против њих се може покренути кривични поступак или одредити притвор (осим кад су затечени у вршењу кривичног дела за које је предвиђена казна затвора у трајању дужем од пет година) без одобрења Савезне односно Републичке скупштине, у случају ако се

¹⁴ Види већ цитирану италијанску литературу, посебно U. Nannucci, pag. 422. и др.

¹⁵ Иако Устав говори само о имунитету Савезног државног тужиоца, ЗСДТ је то право проширио и на његове заменике, који „уживају имунитет као Савезни државни тужилац“ (чл. 17).

¹⁶ У Уставу Црне Горе стоји „за говор“ (чл. 79. ст. 2).

Савезни државни тужилац позове на имунитет, а кад је у питању Државни тужилац Црне Горе, у сваком случају, па и кад се на своје имунитетско право није позвао (в. чл. 87. Устава СРЈ и чл. 79. ст. 2–4 Устава ЦГ). Заштита тужиоца од одговорности за изражено мишљење (говор) и дати глас (материјално-правни имунитет) изгледа као да је бесмислена одредба Устава, барем у оном делу који се односи на гласање, јер тужилац у такву ситуацију никад не долази. Имуитетско право тужилаца у Србији је много уже и обухвата само функционални имунитет. Јавни тужилац (Републички, окружни и општински) не може бити позван на одговорност за мишљење дато у вршењу тужилачке функције, а у поступку покренутом за кривично дело учињено у вршењу тужилачке функције не може бити *притворен* без одобрења Народне скупштине (чл. 103. ст. 3. Устава РС). Процесни имунитет ових тужилаца се односи само на притвор. У свему осталом, кривично гоњење и кривични поступак према њима, па и за кривична дела учињена у вршењу тужилачких дужности, могу бити предузети без икаквог обзира на њихову функцију. Према Уставу Србије овакав имунитет уживају и судије (чл. 96. ст. 2).

Напред изложена уставна решења сведоче о огромним разликама које сада постоје у статусу наших јавних тужилаца, о напред већ поменутој тенденцији њиховог изједначавања са судијама, и о врло нејасним представама уставотвораца о томе да ли је имунитетско право јавним тужиоцима уопште потребно, и ако јесте, какав имунитет они треба да уживају. Сва ова веома сложена питања, у чије се разматрање овде не можемо упуштати, решена су на описани начин приликом доношења нових устава без икаквих претходно обављених разматрања и истраживања¹⁷. Какве ће бити практичне последице ове уставотворне интуиције, остаје да се тек види.

5. *Принципи интерне организације.* – Јавно тужилаштво је функционално независна, тј. самостална служба, посматрано споља и у целини. Сасвим је супротно стање у унутрашњој организацији службе у којој су се и данас очували традиционални хијерархијски односи. У односима између појединих чланова јавног тужилаштва и између тужилачких органа различитог ранга нема ни независности, ни самосталности. Екстерну независност јавног тужиоца прати одувек интерна зависност у односима унутар и између тужилачких органа. Интерни хијерархијски однос у јавном тужилашству је неопходан, у првом реду, ради координације и обезбеђења јединствене политике кривичног гоњења, која се на други начин не може постићи, јер тужиоци не доносе одлуке као судије, да би се о њима, поводом изјављених правних лекова, изјашњавао виши орган, и тако био у прилици да ствара јединствену политику кривичног гоњења, као што врховни суд ствара јединствену казнену политику. Подела тужилачке власти на бројне и разноврсне

¹⁷ У нашој правној литератури ми нисмо успели пронаћи ниједан ред написаног текста који се бави питањем тужилачких имунитета.

органа јавног тужилаштва, лишена сваке координације и контроле, отворила би широке могућности за неједнако поступање у једнаким случајевима и носила ризик од погрешних одлука, инерције и неажурности у гоњењу кривичних дела и њихових учинилаца. Интерна зависност јавних тужилаца треба нарочито да послужи као коректив спољне независности и одсуства контроле других власти над радом јавног тужилаштва.

У погледу интерне организације јавног тужилаштва, Закон Србије је остао при традиционалним решењима на која смо се навикли: јавно тужилаштво, које је у Републици састављено од више посебних и релативно самосталних надлештава различитог ранга и посебне надлежности, представља јединствену и недељиву, централистику, хијерархијски уређену и монократску организацију¹⁸. Сва тужилаштва (Републичко, окружно и општинско) су повезана, од нижих ка вишим, у једну целину са извесним овлашћењима виших јавних тужилаца у односу на ниже. Радом јавног тужилаштва руководи јавни тужилац коме припада интерна власт по принципу монократског уређења. Принцип јединства службе и хијерархијски однос између вишег и нижег јавног тужилаштва обезбеђује се додељивањем овлашћења вишем јавном тужиоцу да сам преузме вршење послова из надлежности сваког нижег јавног тужиоца (начело деволуције или авокације), правом да поступање у поједином предмету или предузимање поједине процесне радње у поступку из надлежности нижег јавног тужиоца повери другом јавном тужиоцу (начело супституције) и правом Републичког јавног тужиоца да нижим јавним тужиоцима издаје обавезна упутства за рад општег карактера или за поступање у поједином случају (чл. 17. и 18. ЗЈТС). Ова начела не потиру нижа тужилаштва као посебне органе, већ само релативизују њихову самосталност и надлежност. Смисао је тих установа да сва тужилаштва различитог ранга са хоризонтално и вертикално разграниченом надлежношћу повеже и обједини у целину. Јединство и спољна хијерархија не значе да чланови једног тужилаштва могу да иступају уместо чланова другог, без обзира на степен поступка и суд пред којим поступају. Јавно тужилаштво, узето у целини, није јединствено у том смислу да би сва надлештава јавног тужилаштва имала исте функције. Тужилаштву једног ранга дата су овлашћења која немају тужилаштва другог ранга. Она раде у границама своје месне и стварне надлежности утврђене законом, а ненадлежни јавни тужилац може да представља надлежног изузетно, само путем акта деволуције или супституције, или по посебном овлашћењу предвиђеном у закону. Монократски принцип се састоји у овлашћењу јавног тужиоца да руководи јавним тужилашвом (чл. 26. ст. 1), не само као органом, као што судом руководи председник суда, већ и у обављању функције. То је последица унутрашње хијерархије у организацији службе. Монократско уређење излази из одредбе члана 3. ЗЈТС у којој је предвиђено да тужилачку

¹⁸ Опширније о овим начелима, в. Т. Васиљевић, *Систем*, стр. 135. и сл.

функцију врши јавни тужилац (Републички, окружни и општински, сваки у своме тужилаштву), а не јавно тужилаштво. Тиме је одређен положај заменика јавног тужиоца који обављају само оне послове које им повери јавни тужилац и за чије вршење одговарају јавном тужиоцу, мада је због недељивости службе заменик јавног тужиоца овлашћен да у поступку пред судом предузме сваку радњу на чије је вршење по закону овлашћен јавни тужилац (чл. 4. ст. 2).

Као што је напред већ речено, Савезни државни тужилац излази из оквира јединствене и хијерархијски уређене јавнотужилачке службе, и не припада му начелно никаква власт над тужиоцима у републикама, као што је ни Савезни јавни тужилац није имао према Уставу СФРЈ из 1974. год. Према новом Уставу, он поступа пред Савезним судом, даје обавезна упутства тужиоцима у републикама чланицама и може преузети кривично гоњење у стварима у којима се кривична дела и друге кажњиве радње одређују савезним законом (чл. 111. Устава СРЈ). Свако од тих права Савезног државног тужиоца је ограничено на кривична дела, прекршаје и привредне преступе који су прописани савезним законима. Закон о Савезном државном тужиоцу, полазећи од те уставне одредбе, прописао је да Савезни државни тужилац преузима гоњење за кажњиво дело предвиђено савезним законом, ако тужилац у републици не поступи по његовом обавезном упутству (чл. 9)¹⁹, да обавезно упутство Савезног државног тужиоца може имати општи карактер (опет везано за дела предвиђена савезним законом), или се односити на поступање у поједином предмету (чл. 7. ст. 1), да обавештава надлежног органа у републици ако тужилац у републици чланици не поступи по његовом упутству и да тада предузима мере на које је законом овлашћен, тј. да сам преузме поступак, јер других мера нема (чл. 7. ст. 2). Који су то надлежни органи у републици којима се обраћа Савезни државни тужилац и шта они у том случају чине, из ових одредаба Закона се не може закључити. Осим тога, Савезни државни тужилац је законом овлашћен да одлучује о изузећу републичког тужиоца (не и осталих тужилаца у републици), кад се поступак води за дело предвиђено савезним законом (чл. 5. ЗСДТ). Он још може да захтева одлагање или прекидање извршења кад нађе да због повреде савезног закона или међународног уговора треба да употреби правно средство против извршне судске одлуке, ако би извршењем одлуке могле наступити неотклоњиве штетне последице (чл. 6. ЗСДТ). Према чл. 8. Закона, Савезни државни тужилац, опет везано само за примену савезних закона, може заузимати заједничке ставове са тужиоцима из република чланица, на састанцима које сазива по својој иницијативи или по предлогу других тужилаца. Из свега овога се види да тужилаштво није јединствена организација за целу земљу и да Савезни државни тужилац није хијерархијски надређен тужиоцима у републикама, већ да према њима располаже само са

¹⁹ Преузимање гоњења је условљено претходним издавањем обавезног упутства. За разлику од деволуције која припада вишем тужиоцу у републици, ово право Савезног државног тужиоца је супсидијарно.

тачно одређеним правима која одговарају његовој одговорности за извршење савезних закона²⁰, будући да у републикама не постоје посебни федерални органи који би имали ту дужност (иако према неким другим одредбама савезног Устава изгледа да би такви органи требало да постоје). Изван тога, хијерархијског односа између Савезног државног тужиоца и тужилаца у републикама нема.

Крупне новине у погледу изложених принципа организације тужилаштва донео је Закон о Државном тужиоцу Црне Горе. Према том Закону тужилац је само један: Државни тужилац Црне Горе, и само је он дефинисан као самостални државни орган који врши права и обавезе утврђене Уставом (чл. 1. ст. 1). Остали тужиоци (основни и виши), који нису ни „државни”, ни „јавни”, поступају *у име* Државног тужиоца под условима утврђеним законом (чл. 1. ст. 2). И из других одредаба Закона излази да је Државни тужилац један, а да су сви остали (основни и виши) нека врста његових заступника, без икакве самосталности и своје законске надлежности. Њихов однос према Државном тужиоцу ближи је односу заменика јавног тужиоца према јавном тужиоцу, него односу између посебних органа. То излази и из одредбе члана 9. према којој Државни тужилац поступа *пред свим судовима*, за разлику од основног и вишег тужиоца који поступају (тј. заступају Државног тужиоца) пред појединим судовима (виши тужилац пред вишим и привредним судом), односно на територији више општина (основни тужилац), невезано за одређени суд. Исти закључак се изводи и из одредбе о надлежностима и овлашћењима, посебно из одредбе чл. 5. из које се види да су тужилачке функције (гоњење учинилаца кривичних дела и других кажњивих понашања, улагање правних средстава за заштиту уставности и законитости и нова функција заступања Републике у имовинскоправним односима) поверене само Државном тужиоцу. Такав закључак, везано за вршење једног другог овлашћења (улагање захтева за одлагање или прекидање извршења одлуке којом је повређен закон или међународни уговор), изводи се и из одредбе чл. 6. тога Закона. Одавде излази да остали тужиоци (основни и виши), немају никакве самосталности, надлежности и својих из закона изведених овлашћења, већ да их стичу тек поверавањем од стране Државног тужиоца. Они представљају неку врсту испостава Државног тужиоца које стичу овлашћења по основу деконцентрације (а не децентрализације) његове власти. У складу са тим је и одредба чл. 11. Закона која регулише питање тужилачке одговорности: Само Државни тужилац одговара за свој рад Скупштини која га бира, а остали тужиоци, као и сви заменици одговарају само Државном тужиоцу²¹.

Овакав концепт организације тужилаштва, да је доследан и да није доведен у питање другим, потпуно супротним одредбама истог Закона,

²⁰ У чл. 1. Закона о Савезном јавном тужиоцу из 1974. год. стајало је да он поступа „у оквиру права и дужности федерације”.

²¹ Персонализација службе (државни тужилац, а не тужилаштво) сведочи о високом степену монархичког уређења.

био би у доброј мери логичан и јасан. Тумачили бисмо га настојањем законодавца да учврсти одговорност и појача иначе традиционално прихваћене принципе јавнотужилачке организације: централизам и јединство службе и њено хијерархијско и монократско уређење, мада би се и тада јавиле одређене дилеме. Питање је да ли те принципе треба поставити тако да омогуће члановима једног тужилаштва да без икаквих ограда иступају уместо чланова другог тужилаштва, без обзира на степен поступка и суд пред којим поступају, или је целисходнија подела службе на посебне органе са различитим овлашћењима и надлежностима. Са аспекта потреба и ефикасног вршења судских поступака изгледа да и јавна тужилаштва, као и судови, треба у начелу да имају своју законом одређену стварну и месну надлежност, од које се може одступити, мање или више широко, само у случајевима кад је то законом предвиђено. Ненадлежни тужилац може у поступку да замени надлежног тужиоца само изузетно, на основу акта деволуције или супституције односно по посебном овлашћењу вишег тужиоца које има на основу закона. То гарантује одговорност тужилаца и ред у судском поступку, са једне стране, и истовремено, као што смо већ напред показали, јединство, хијерархију и централизам јавнотужилачке службе, са друге стране.

У Закону о Државном тужиоцу Црне Горе постоје, међутим, одредбе које се са изложеним концептом организације никако не слажу, уносе приличну збрку и спречавају да откријемо тачан смисао и суштину нове тужилачке организације. У чл. 3. Закона је прописано да се „виши и основни тужилац оснива и укида законом”, што противречи концепту потпуне хијерархијске потчињености ових тужилаца Државном тужиоцу и принципу апсолутног јединства тужилачке организације. Такав начин оснивања и укидања тужилаштва ипак указује на одређени степен самосталности тих органа. У одредби чл. 4. Закона предвиђено је да Државни и вишу тужилац могу поједине предмете или радње из надлежности нижег тужиоца поверити другом тужиоцу (ст. 1. и 2) и да виши (подразумева се и Државни) тужилац може сам непосредно вршити сва права која припадају нижем тужиоцу (ст. 3), као и да нижим тужиоцима могу давати обавезна упутства за рад (ст. 4). Осим тога, у чл. 9. ст. 2. и 3. предвиђене су одредбе о стварној и месној надлежности виших и основних тужилаца. Одредбе о праву деволуције, супституције, издавању обавезних упутстава и надлежностима у Закону не би биле уопште потребне да је Државни тужилац у толикој мери организационо јединствен као што на основу других, напред поменутих одредаба Закона изгледа, и да је сва тужилачка власт само код њега. Исто тако, начин именовања и разрешења виших и основних тужилаца (од стране Владе, а не Државног тужиоца), указује на одређени степен њихове самосталности као посебних органа. На крају, о плуралитету и одређеној самосталности тужилачких органа сведочи и одредба чл. 24. ст. 2. у којој је прописано да ће виши и основни тужилац утврдити сваки своју организацију и систематизацију.

Како ће таква тужилачка организација практично функционисати, остаје да се види. Многа питања ће вероватно морати да буду тек уређена посебним подзаконским актима, посебно Правилником о раду Државног тужиоца који према чл. 23. ст. 2. ЗДТЦГ треба да донесе Министарство правде. Није, међутим, тешко претпоставити да ће оваква организација јавнотужилачке службе изазвати одређене тешкоће и дилеме у кривичном поступку (у погледу овлашћења на предузимање појединих процесних радњи, процесног положаја појединих тужилаца, обавезе суда да обавештава и позива тужиоца, при чему се поставља питање да ли суд треба да општи само са Државним тужиоцем, или са надлежним вишим односно основним тужиоцем, или са свима њима заједно, и томе слично).

Ми се овде не можемо упуштати у детаљну оцену напред помнутих установа у којима се, према нашим законима, манифестује унутрашња хијерархијска структура јавног тужилаштва, као што су издавање обавезних упутстава, деволуција (авокација), супституција и одговорност нижег тужиоца вишем јавном тужиоцу. Указаћемо кратко само на поједина питања која изазивају озбиљне дилеме:

а) Сви нови закони о тужилаштву су задржали и раније код нас познато овлашћење вишег јавног тужиоца да издаје обавезна упутства за рад нижем јавном тужиоцу. Разлика је само у томе што једни закони говоре о обавезним упутствима општег карактера и обавезним упутствима за поступање у поједином случају (чл. 7. ст. 1. ЗСДТ и чл. 18. ЗЈТС), а ЗДТЦГ само о обавезним упутствима, не делећи их на општа и посебна (чл. 4. ст. 4). Упутства општег карактера овлашћен је да издаје само Савезни државни тужилац и Републички јавни тужилац (чл. 7. ЗСДТ и чл. 18. ст. 2. ЗЈТС), а упутства за поступање у поједином случају сваки виши тужилац. Дилему највише изазива установа општих обавезних упутстава, јер је остало потпуно нејасно каква је правна природа тих аката вишег јавног тужиоца: да ли се њима ствара право или тумачи значење појединих правних норми. Ни једно, ни друго не припада јавном тужиоцу, без обзира на његов ранг. Мора бити да је у питању нешто треће, али то у законима није одређено. Треба још узети у обзир да се ни издавање обавезних упутстава у поједином случају од стране сваког вишег тужиоца нижем тужиоцу са свога подручја не слаже са одредбом да „нико нема право да утиче на јавно тужилаштво у вршењу његове уставне и законске функције (чл. 2. ст. 2. ЗЈТС), нити са одредбом да „јавно тужилаштво врши своју функцију на основу Устава и закона” (чл. 2. ст. 1. ЗЈТС).

б) Установа супституције која подразумева власт вишег јавног тужиоца да нижег од себе, иначе према закону надлежног, замени другим нижим ненадлежним јавним тужиоцем, изузетно се ретко среће у компаративном праву. Њено увођење не може се оправдати и објаснити осим разлозима комодитета вишег јавног тужиоца, коме би иначе овлашћење да сам преузме кривично гоњење (деволуција) било потпуно довољно.

с) Право деволуције (авокације) вишег јавног тужиоца изгледа да је са разлогом задржано у новим законима. Оно штити вршење функције од грешака и неажурности које се могу појавити у раду нижег јавног тужиоца и представља својеврстан инструмент интерне контроле. Питање је, међутим, колико широко треба да буде то овлашћење вишег јавног тужиоца. У компаративном праву приметна је тенденција његовог ограничавања. Тако на пример, у Италији авокација је постала последње средство против евентуалне инерције нижег јавног тужиоца и због тога ограничена на време док он још није покренуо поступак, а у покренутом поступку само „због тешких и битних процесних разлога”.

д) Сви нижи јавни тужиоци одговарају непосредно вишем и врховном јавном тужиоцу, у Црној Гори искључиво, а у Србији паралелно са одговорношћу Народној скупштини (чл. 8. ЗЈТС и чл. 11. ЗДТЦГ). Каква је природа одговорности нижег тужиоца вишем јавном тужиоцу, који су услови за њено наступање и које су последице могуће кад одговорност буде утврђена, у законима уопште није одређено.

6. *Промене и разлике у функцијама јавног тужиоца.* – Напред је већ поменута и коментарисана најкрупнија промена у функцијама јавног тужилаштва: Државни тужилац Црне Горе има право и дужност да заступа Републику у имовинско-правним односима (чл. 105. ст. 1. Устава Црне Горе и чл. 5. ЗДТЦГ). Овде ћемо само додати да је сличну функцију имао јавни тужилац и према Уставу из 1946. год. и Закону о јавном тужилаштву из 1954. године, уз неке друге (право општег надзора, покретање дисциплинског поступка према државним службеницима, обавезно тумачење закона, оцена сагласности републичких закона са савезним законима), које је изгубио доношењем Устава из 1963. год. и Закона о јавном тужилаштву из 1965. год. У осталоме, функције јавног тужилаштва нису битно измењене, и не разликују се у новим законима о тужилаштву, осим у нијансама.

Основна и традиционална функција јавног тужилаштва, да гони учиниоце кривичних дела, остала је неизмењена. Осим тога, као и до сада, јавни тужиоци гоне и учиниоце других *законом одређених* кажњивих дела (чл. 9. ЗСДТ, чл. 103. Устава Србије и чл. 5. ЗДТЦГ²²). Какве ће дужности јавни тужиоци имати у поступцима за поједина кажњива дела и који ће то поступци бити, зависи од новог процесног законодавства које још није донето. Закон о јавном тужилаштву Србије рачуна да ће, осим у кривичном поступку, јавни тужилац имати одређена права и дужности још у поступку за привредне преступе и у прекршајном поступку (чл. 12. ст. 2), не и у дисциплинском поступку, што би иначе према уставу било могуће.

У оба републичка закона непромењена је остала и функција заштите законитости: Јавни односно државни тужилац „улаже правна сред-

²² У Уставу Црне Горе та је функција сведена само на кривично гоњење (чл. 105. ст. 1), али је Законом проширена и на друга „законом одређена кажњива понашања” (чл. 5. ЗДТЦГ).

ства ради заштите уставности и законitosti" (чл. 1. ЗЈТС и чл. 5. ЗДТЦГ). На томе плану, он предузима одређене активности у судским поступцима, сагласно процесним законима о улагању правних лекова, а осим тога, према законима о тужилаштву, припада му право и дужност да пред уставним судом покреће поступке за оцену уставности и законности ако се питање уставности или законности појави у његовом раду (чл. 13. ЗЈТС)²³ и да захтева одлагање или прекидање извршења правноснажне судске одлуке или одлуке донете у управном или неком другом поступку, кад нађе да због повреде закона или међународног уговора има основа да употреби ванредно правно средство (чл. 6. ЗСДТ, чл. 14. ЗЈТС и чл. 6. ЗДТЦГ)²⁴.

Према Закону Црне Горе, тужилац (државни, виши и основни) је овлашћен да са органима унутрашњих послова утврђује и предузима мере усмерене на откривање кажњивих дела и њихових учинилаца (чл. 8. ст. 4). Такве одредбе у другим законима нема. Мислимо да је она са разлогом унета у поменути закон, јер се ради о посебној функцији која се не може лако уклопити у функцију гоњења кажњивих дела, да би накнадно била регулисана процесним законодавством, будући да откривање кажњивих дела и њихових учинилаца претходи покретању поступка за та дела (иако је у процесним законима код нас до сада било доста материје која тамо не спада)²⁵. Због тога мислимо да је корисно ову функцију јавног тужилаштва посебно регулисати већ у законима о организацији тих органа. Тиме јавни тужилац добија улогу координатора делатности разноврсних органа (унутрашњих послова, многобројних инспекција, служби друштвеног књиговодства и платног промета и др.) који по закону имају дужност да откривају кажњива дела и њихове учиниоце. Утврђивање такве функције јавног тужиоца корисно је са гледишта политике откривања кривичних дела и других кажњивих радњи.

Изгледа да је највише колебања приликом доношења нових закона изазвало питање, да ли преузети досадашњу, у пракси неафирмисану, функцију јавног тужиоца „да прати и проучава друштвене појаве и односе и да о својим запажањима обавештава скупштине и друге органе и организације којима подноси предлоге за спречавање друштвено-опасних појава и учвршћивање законности (чл. 3. Закона о Савезном јавном тужилаштву из 1974. год. и чл. 6. ЗЈТ СР Србије из 1977. год.). То је била нека врста превентивне иницијативе јавног тужиоца, коју су имали и судови и други државни органи и која, кад би била вршена,

²³ Дужност покретања поступка пред уставним судом има Републички јавни тужилац (Србије), а окружни и општински само да га обавештавају ако се питање уставности или законности постави у њиховом раду. Такве одредбе нема у ЗДТЦГ.

²⁴ Тако је према Закону Србије. У друга два закона се говори о *извршној* (не о правноснажној) одлуци и о употреби правног средства уопште (не само ванредног), што може имати одређене правне последице, будући да и неправноснажна пресуда изузетно може бити извршна (в. чл. 353. ст. 8. ЗКП).

²⁵ И до сада је та функција била предвиђена у процесном законодавству (в. чл. 45. ст. 1. ЗКП у коме је предвиђено да јавни тужилац предузима потребне мере у вези са откривањем кривичних дела и проналажењем њихових учинилаца).

може да има одређени значај за сузбијање криминалитета. Према новим законима о тужилаштву та се функција практично угасила. Према чл. 3. ЗСДГ Савезни државни тужилац, по својој иницијативи или на захтев Скупштине, обавештава Савезну скупштину о стању криминалитета и о другим проблемима од општег интереса које запази у своме раду (ст. 2), као и о појединим случајевима у којима поступа (ст. 3). Слично је и према одредби чл. 2. ЗДТЦГ. Закон Србије има само одредбу која обавезује Републичког јавног тужиоца да прати и проучава појаве и проблеме из јавнотужилачке праксе који су од интереса за примену закона (чл. 10). Цитиране одредбе су више последица принципа јавности рада и одговорности јавног тужиоца скупштини која га бира, односно бриге о квалитету његовог рада, него посебне превентивне функције коју би тужилаштво било дужно да врши. Та тенденција гашења сваке превентивне иницијативе јавног тужилаштва и његово свођење на чисто репресивни орган је врло рђава тенденција, јер савремена криминална политика у првом реду треба да почива на широкој и офанзивној превенцији која би омогућила смањење репресије државних органа.

7. *Уместо закључака.* – Нови југословенски уставни (Савезни и републички) су поставили темеље новом државно-политичком и правном систему који треба да буде дефинитивно формиран доношењем новог савезног и републичког законодавства. Уставни закони за спровођење устава су предвидели да ће то ново законодавство настајати поступно, у прописаним роковима, методом *усклађивања* затечених републичких и савезних прописа старе државе са новим уставима, и да ће до тада ти прописи, донети својевремено на основу бившег устава, остати на снази, па и у оним случајевима када се не слажу са одредбама и духом нових устава. Посао усклађивања старих закона са новим уставима одвија се доста споро и неорганизовано упркос алармантној колизији која постоји између уставних и законских норми, а напред приказани закони о јавном тужилаштву представљају један од ретких примера да је тај посао у једном предмету регулисања окончан у потпуности и на савезном и на републичком плану. Осим што усклађивање закона са новим уставима иде изузетно споро, уз стална одлагања и продужења уставним законом прописаних рокова, може се уочити да се оно обавља прилично рутински и недовољно примишљено, а по форми своди на неку врсту измена и допуна старих закона у којима доминира формално и терминолошко подешавање постојећих прописа са текстовима нових устава. Свест о потреби свеобухватних, темељних и свестраних законодавних реформи у свим секторима права, које диктирају политичке и уставне промене и нови услови живота, о огромном значају тих реформи, њиховим узроцима и друштвеним, економским и политичким претпоставкама, – скоро да и не постоји. То већ сада има далекосежне последице на организацију целе државе и свих њених органа. Таквом стању је доста допринео сам уставотворац који је, под притиском политичке идеје о целисходности чувања континуитета нове државе са старом,

уместо изградње радикално новог права, отворио поступак усаглашавања старих закона са новим уставима.

Насупрот променама у уставу и друштву, у законодавству се код нас због тога мало шта суштински изменило. Многи нови закони још нису донети, а они што су донети, по правилу и у суштини нису нови, већ на брзину и не много студиозно технички прерађени стари закони, који у доброј мери чувају континуитет са старом филозофијом и идеологијом и ранијим политичким и правним системом, иако треба да буду примењивани у потпуно новим државно-правним, политичким и економским условима. Све то доводи до очигледне дискрепанце између једног превазиђеног правног система (и у делу који је састављен од нових закона некритички рађених по узору на старе) и нових друштвених односа који се рађају после фактичког слома старе идеологије и заснивају на сасвим другачијим захтевима и принципима.

Изложена оцена вреди у великој мери и за ново законодавство о јавном тужилаштву. Упркос недавно донетим законима, проблематика јавног тужилаштва је далеко од тога да је свестрано и детаљно расправљена и на задовољавајући начин нормативно уређена. Многа важна питања су отворена, али мало које је на прави начин и дефинитивно решено. Рекли бисмо да тек предстоји озбиљно трагање за идентитетом јавног тужиоца и службе којој припада.

Централно у овој материји је свакако питање односа јавног тужилаштва према другим органима власти, посебно према органима извршне власти којој и само припада. Од решења тог основног питања зависе решења скоро свих других важних питања ове установе. У вези са тим у нашем новом законодавству манифестовале су се две супротне тенденције, обе радикалне, иако не у потпуности доследне. Прва, присутна у Закону Србије, састоји се у настојању да се јавно тужилаштво у погледу односа према другим властима потпуно изједначи са судом. Не може се оспорити да је улога јавног тужиоца у вршењу правосуђа огромна. Он контролише „улаз у правосуђе“, као што судија контролише „излаз из правосуђа“. Али, иако је судија без тужиоца немоћан, тужиоцу није потребан статус судије. Друга је тенденција, на одређени начин присутна у Закону Црне Горе, претварања јавног тужилаштва у прост орган извршне власти са ригорозном унутрашњом организацијом и дисциплином. (То што Државног тужиоца именује Скупштина, а не влада и што ужива имунитет као и посланици, не мења много на ствари, јер и министре бира скупштина и уживају имунитетско право, па су ипак само извршни органи.) Јавни тужилац није само извршни, већ и правосудни орган, и то одређује његову правну природу и однос према другим органима извршне власти. Нама изгледа да се право решење налази у средини: јавни тужиоци не треба да имају статус независних судија, али не могу бити ни обични државни чиновници. Проналажење правних инструмената којим би се такав положај јавних тужилаца обезбедио, ствар је будућих размишљања и истраживања у која се ми овде не можемо упустити.

Очигледно је да се темељно и свестрано морају испитати и принципи интерне јавнотужилачке организације, који уређују односе у служби као целини и у поједином тужилаштву. Интерна хијерархијска структура јавног тужилаштва мора бити сведена на меру коју намеће потреба стварне и неопходне контроле. При томе се стално мора имати у виду да осим те контроле постоје још и екстерна и процесна контрола јавног тужиоца које морају бити координиране. Када се то испусти из вида може се десити да јавног тужиоца без потребе контролише сувише субјеката (и скупштина, и влада, и странке, и суд, и виши тужиоци, и јавност), често ниједан ефикасно, и да се интерна контрола нижег тужиоца од стране вишег и заменика јавног тужиоца од стране шефа, претвара у обичан дрил. Данас се више никако не може оправдати законом омогућен потпуно слободан, ничим условљен и образложен хијерархијски упад вишег јавног тужиоца у процесну активност нижег тужиоца, односно јавног тужиоца у рад његовог заменика, чак и у току главног претреса. Традиционалне установе у којима се манифестује хијерархијска структура јавног тужилаштва, оптерећене су многим данас превазиђеним и потпуно некорисним наслеђима прошлости. Творци нових закона о јавном тужилаштву нису уложили никакав напор да се тога терета ослободе.

Поновном испитивању мораће да буду подвргнуте одредбе ових закона које се односе на одговорност јавних тужилаца и њихове функције. Остало је потпуно нејасно да ли поред разрешења јавних тужилаца, које је као и разрешење судија нека врста супститута дисциплинске одговорности, постоји још нека врста дисциплинске одговорности тужилаца, будући да је предвиђено да одговарају посебно још и скупштини и вишем јавном тужиоцу. Испитивање функција јавног тужилаштва, као што смо напред показали, заслужује широку расправу.

На крају, не треба остати равнодушан ни према многобројним разликама које су се појавиле у законима о јавном тужилаштву (у погледу одговорности, контроле, односа према влади, начина именовања, назива службе и њених функција, имена појединих органа и њиховог статуса, имунитета и др.). Иако неједнаке природе и значаја, узете заједно те разлике изазивају последице које разбијају организационо јединство правосуђа и смањују ниво његове ефикасности. Појаву тих разлика је омогућио устав који је конфедерални принцип организације увео и у правосуђе. И поред тога, постоје широке могућности координације и сарадње приликом израде закона које би дале вишеструке корисне резултате, поред осталог и на плану избегавања непотребних, често и штетних разлика у правном регулисању појединих питања. Штета је што се та могућност у законодавној пракси уопште не користи.

КРИТИКА ПРАВНЕ ПРАКСЕ

Мр Саво Теофиловић
председник Окружног суда у Новом Саду

ACIONES LIBERAE IN CAUSA У СУДСКОЈ ПРАКСИ

Кривични закон СРЈ – Општи део је заснован на опште усвојеним принципима савремене науке кривичног права, према којима учиниоци кривичних дела могу кривично одговорати само ако су испуњени сви законом предвиђени објективни и субјективни услови кривичне одговорности. Претпоставка је сваке кривичне одговорности да између делатности окривљеног и одређене последице постоји објективна, узрочна веза. С друге стране се тражи да између учиниоца и дела постоји и одређена субјективна веза, одговарајући психички однос, који називамо кривицом, а која опет претпоставља нормално психичко стање, односно урачуњљивост окривљеног.

Доследно таквом схватању искључена је кривична одговорност у свим случајевима, у којима је учинилац кривичног дела био у стању трајног или привременог душевног обољења, привремене душевне поремећености или заосталог душевног развоја, уколико је интензитет ових стања био толики да учинилац услед њих није био свестан значаја свога дела или није могао управљати својим поступцима.

Поред овог прописа треба указати и на даљњу одредбу у Општем делу Кривичног закона СРЈ по којој кривично одговара и лице које у неурачуњљивом стању учини кривично дело, уколико се само ставило у стање привремене душевне поремећености у намери да у таквом стању учини кривично дело. Кривична одговорност у оваквим случајевима познатим у теорији под називом *actiones liberae in causa* заснована је на чињеници да је учинилац у моменту, када је приступио опијању, био свестан значаја свога дела и у могућности да управља својим поступцима, па се из тога изводи његова субјективна, психичка веза, са самим делом, које је након тога у неурачуњљивом стању извршио. Законодавац је одредио да је учинилац кривично одговоран и онда ако је био само свестан могућности да у таквом стању учини кривично дело или ако је барем могао и морао бити свестан да у таквом стању може учинити кривично дело.

Ова и оваква концепција нашег позитивног законодавства потпуно је у духу правилне примене и интерпретације института *actiones liberae in causa*, а проширењем и на случајеве нехатних *actiones liberae in causa* удовољено је и

оправданим криминално-политичким захтевима за што већим проширењем одговорности за кривична дела учињена у алкохолисаном стању.

У практичној примени одредбе члана 12. став 3. КЗ СРЈ судови су наишли на више проблема од којих по некимa јудикатура и наука заузимају јединствен став, док се у погледу других питања пракса још колеба, а неки од тих проблема су и данас отворени.

Од тих проблема споменућемо најзначајније, јер ћемо кроз ту проблематику најбоље осветлити суштину и значај одредбе члана 12. став 3. КЗ СРЈ, а тиме и питање утицаја алкохола на урачуљивост са аспекта нашег кривичног права.

1. У практичној примени одредбе члана 12. став 3. КЗ СРЈ у пракси је често постављено питање да ли у смислу наведене одредбе постоји кривична одговорност неурачуљивих лица, ако су били свесни или могли бити свесни да у алкохолисаном стању могу учинити било које кривично дело или кривична одговорност у таквој ситуацији постоји само ако се свест тога лица односила на одређено, конкретни кривично дело, које је стварно учињено у стању опијености алкохолом. Данас је јединствено мишљење у пракси судова и теорији, да кривична одговорност по члану 12. став 3. КЗ СРЈ постоји само онда кад је учинилац био свестан да у стању привремене душевне поремећености може учинити баш такво кривично дело какво је учинио. Не тражи се да је извршено кривично дело било у свести учиниоца обухваћено у свим појединостима, али је потребно да је извршено кривично дело учинилац предвидео у његовим основним обележјима.

Иако се мора признати да строго узевши само овакво становиште задовољава теорију, јер је у складу са општим принципима одговорности на основу кривице, поставља се питање да ли је такво решење с криминално-политичког аспекта најсврхисходније и да ли би требало кривичну одговорност лица која су се алкохолом довела у неурачуљиво стање, а познавајући своју природу и поучена догађајима из прошлости била су свесна да у стању алкохолисаности нагињу ексцесима било које врсте, проширити на случајеве извршења било којег кривичног дела у пијаном стању.

2. Да ли учинилац, који стављајући се у стање привремене душевне поремећености поступа из нехата, може кривично одговарати и у случајевима када је у таквом стању учинио неко кривично дело за које закон одређује одговорност само у случају када је оно учињено с умишљајем. Тај проблем се поставља због тога, јер лице које у урачуљивом стању учини неко кривично дело из нехата неће кривично одговарати ако закон није одредио одговорност за то дело и кад је учињено из нехата, па се стога сматра да не би било оправдано шире поставити ни кривичну одговорност лица која у неурачуљивом стању учине такво кривично дело, а стављајући се у такво стање поступала су из нехата.

На оваквом становишту стоји већина правних теоретичара, а у основи и судска пракса.

Међутим, неки аутори приговарају таквом схватању, имајући при томе у виду последице до којих оваква схватања воде. Чињеница је да по оваквој концепцији алкохолисани учинилац може бити кривично одговоран за релативно лакша кривична дела за која је закон предвидео одговорност и у случају нехата, док ће насупрот томе избећи одговорност за нека врло тешка кривична дела, која се по закону могу извршити само с умишљајем, као што су разбојништво, силовање и слично.

Ради потпуније сигурности и заштите друштва мишљења смо да би требало прихватити тезу да по одредби члана 12. став 3. КЗ СРЈ кривична

одговорност постоји и онда, кад је учинилац стављајући се у неурачуљиво стање поступио из исхата, а у том стању учинио кривично дело, које се иначе по закону кажњава само ако је учињено с умишљајем. Ово из разлога што је законодавац код одређених кривичних дела предвидео одговорност само за умишљајни облик кривичне јединице због тога, јер су та кривична дела таквог значаја да се могу извршити само с умишљајем. Међутим, то не стоји када се ради о делатностима, које су извршене у виду тзв. *actiones liberae in causa*.

3. У теорији и пракси постоје различита мишљења о томе како пијанство треба третирати приликом одмеравања казне при чему треба различито посматрати случајеве кривичне одговорности код потпуне неурачуљивости, случајеве битно смањене урачуљивости и припита стања, која нису довела до смањења урачуљивости.

У случајевима потпуне неурачуљивости, која под условима из члана 12. став 3. КЗ СРЈ не искључује кривичну одговорност, спорно је да ли пијанство може бити уважено приликом одмеравања казне као олакшавајућа околност и да ли оно у неким случајевима може представљати чак и отежавајућу околност. Досадашња пракса није изградила одређено правило, већ се сама чињеница пијанства према околностима и свим моментима под којима је дошло до опијања уважава или не уважава као олакшавајућа околност. С друге стране, суд ће у случајевима *actiones liberae in causa* поред тога што пијанство није уважаио као околност која искључује кривичну одговорност, моћи изузетно ову исту околност при одмеравању казне узети још и као отежавајућу околност. Судска пракса стоји на становишту да је у оваквим ситуацијама значај пијанства, његова тежина и његова осуда већ у довољној мери дошла до изражаја у чињеници што то пијанство не ескулипира неурачуљивог учиниоца кривичног дела, па му због тога ту исту околност не треба још и при одмеравању казне узети као фактор који доводи до одмеравања теже казне.

Изузетно, када опијање у одређеним ситуацијама указује на изразиту безобзирност или одсуство морала делинквента, који је у време опијања био свестан изузетне опасности коју алкохолисаност може да доведе у извршењу одређеног посла који делинквенту предстоји, пијанство ће с правом представљати још и посебну отежавајућу околност.

У вези са одмеравањем казне битно смањено урачуљивим делинквентима сматрамо погрешном праксу неких судова који ограничавају значај принципа израженог у одредби члана 12. став 3. КЗ СРЈ само на случајеве када је кривично дело извршено у потпуно неурачуљивом стању, готово по правилу врше ублажавање казне овим делинквентима, који су дело извршили не у стању потпуне неурачуљивости, већ у стању битно смањене урачуљивости, а да при томе не диференцирају и не сматрају значајним питање да ли је тако смањена урачуљивост проузрокована опијањем или неким другим разлозима.

Такво становиште је нелогично јер ако у смислу прописа члана 12. став 3. КЗ СРЈ потпуно пијанство, које је довело до неурачуљивости учиниоца не искључује његову кривичну одговорност у случајевима кад се он сам ставио у стање пијанства до степена привремене душевне поремећености, а још у трезном стању је био свестан или је био дужан и могао бити свестан да у таквом стању може учинити кривично дело, мора се логично доћи до закључка да по правилу ни смањену урачуљивост као последицу уживања алкохола, не би требало третирати као разлог за ублажавање казне, ако се учинилац кривичног дела сам ставио у стање припитости до мере смањене

урачуњљивости, иако је био свестан или је био дужан и могао бити свестан да у таквом стању може учинити кривично дело, које је и извршио.

Наведени став се не односи на оне делинквенте који случајно, стицајем околности, не познавајући своју нарав у припитом стању, нису предвидели могућност да ће у таквом стању учинити кривично дело. На такве ће се с правом применити одредбе члана 12. став 2. КЗ СРЈ, који у таквим случајевима дозвољава ублажавање прописане казне.

Што се тиче случајева алкохолисаности која није довела до искључења или битног смањења кривичне одговорности у смислу одредаба члана 12. КЗ СРЈ, треба истаћи да и у таквим случајевима судови углавном искритички и олако сваку такву припитост уважавају као олакшавајућу околност, не утврђујући да ли је извршилац кривичног дела знао или могао знати да ли је у таквом стању склон вршењу кривичних дела.

Кривични закон СРЈ на линији доследног усвајања принципа индивидуализације казне дозвољава суду да у сваком конкретном случају ценећи све моменте оцени значај алкохолисаности и с тим у вези то пијанство на одговарајући начин доведе до изражаја при одмеравању казне. Имајући у виду да алкохолисаност у једном случају може имати један значај, а у другом случају други, закон препушта слободној оцени суда да у сваком конкретном случају одлучи да ли ће и у којој мери алкохолисаност уважити као олакшавајућу околност. Свакако да ће код тога с посебном пажњом оценити да ли је алкохолисани учинилац знао или је могао знати да је у пијаном стању склон вршењу кривичних дела.

4. Посебан проблем у вези са кривичним делима учињеним у алкохолисаном стању представљају она дела која су извршена од стране потпуно пијаних лица, која се до тада нису опијали или у пијанству никада нису показала склоност за било каквим ексцесима или агресивном понашању. Пошто таква лица нису била нити могла, односно морала бити свесна да ће у таквом стању учинити кривично дело, та лица у случају потпуне неурачуњљивости ни најширом интерпретацијом одредбе члана 12. став 3. КЗ СРЈ не могу бити проглашена кривично одговорнима. Судовима у таквим случајевима преостаје само да такве окривљене у умањкању услова кривичне одговорности ослободе од оптужбе, без обзира на то какво тешко дело и са како тешким последицама су та лица у неурачуњљивом стању извршила.

Иако је концепција нашег Кривичног закона у наведеним случајевима теоретски правилна, јер је кривица неопходан предуслов кривичне одговорности, таква концепција не може задовољити потребе ефикасне заштите друштва од опасности и штете нанете од алкохолисанних лица. Поготово се некажњавање лица која су у пијаном стању извршила тешко кривично дело не може довести у склад са негативним ставом друштва према алкохолисанима и правном свешћу и схватањем народа.

У условима све ширих размера алкохолизма код нас и пораста управо ових врста криминала, која је највећим делом проузрокована алкохолом као што су крвни, сексуални и саобраћајни деликти, те малолетничка делинквенција, наведени недостатак представља празнину у Закону коју треба на одговарајући начин попунити. Обзиром на тенденцију даљег ширења алкохолизма код нас, ситуација је данас таква да нас присиљава да се и по цену извесног одступања од стриктне примене принципа одговорности на основу кривице, само пијанство у коме је неурачуњљиво лице учинило неко кривично дело законом одреди као посебно кривично дело.

Доношење таквог законског прописа је неопходно како у интересу пуније заштите друштва, тако и ради оправданог задовољења грађана, који

су таквим кривичним делима оштeћени, а који с правом не могу да схвате да једна тешка последица која им је нанета, остане некажњива само зато што га је извршило лице у пијаном стању.

5. Пракса судова у питањима психијатријских вештачења у предметима у којима постоји сумња да су у време извршења дела учиниоци били алкохолисани је веома различита. У највећем броју предмета, управо када се ради о пијанству, судови уопште не траже помоћ психијатријских вештака, већ из утврђеног понашања окривљеног у време извршења дела сами стварају закључак како о степену алкохолисаности окривљеног, тако и о утицају те алкохолисаности на урачуљивост окривљеног. Овако судови поступају готово без изузетка у предметима саобраћајних деликата када је у поступку утврђеи проценат концентрације алкохола у крви. Судови у својој пракси полазе од становишта да свака душевна алтернација не условљава увек потребу за вештачењем, јер су у случајевима који нису компликовани и сами у могућности и дужни, да користећи своја основна знања из области психијатрије и своје животну и стручно искуство дају оцену душевног стања извршиоца кривичног дела до мере потребне за оцену урачуљивости када се ради о урачуљивости као кривичноправној категорији нормираној у члану 12. КЗ СРЈ.

Мањи је број оних предмета, а код саобраћајних деликата их готово и нема, у којима судови траже помоћ вештака за оцену урачуљивости алкохолисаних делинквената. Када се има у виду да психички поремећаји не иду увек паралелно са вањским манифестацијама и да је толеранција и реакција појединаца на алкохол сасвим индивидуална и према томе веома различита, те да утицај алкохолисаности на душевно стање окривљеног често зависи и од других елемената, посебно од стања и других есенцијалних психичких оштeћења алкохолисаниог делинквента, онда је сигурно да помоћ психијатра у многим таквим предметима може бити врло драгоцене и да пружа далеко већу гаранцију за правилно и потпуно утврђење чињеница одлучних за оцену урачуљивости окривљеног. Свакако да ту треба погодити праву меру и психијатријска вештачења одредити само у оним случајевима, када заиста постоје конкретне околности, које оправдају упућују на сумњу у душевну поремећеност учиниоца дела, односно када те околности упућују на душевну поремећеност таквог карактера и интензитета да би утврђење душевног стања могло имати кривичноправни значај за пресеуђење конкретног предмета.

Законом о кривичном поступку јасно је одређено да вештаци као психијатријски експерти испитују и одређују природу, врсту, степен и трајност душевне поремећености окривљеног и дају своје мишљење о томе какав је утицај таквог душевног стања имало на поступке окривљеног у време извршења кривичног дела и на тај начин пружају суду онај стручни материјал који је потребан за решење питања да ли је учинилац био свестан значаја свог дела, односно да ли је могао управљати својим поступцима. Коначну одлуку о постојању или непостојању, односно о степену кривичне одговорности окривљеног позван је да донесе само суд, али такав закључак суда мора бити чврсто и логично заснован на стручном материјалу који је вештак у ту сврху пружио суду.

Иако судови на основу података психијатријских вештака имају и право и дужност да сами доносе коначне одлуке о правној категорији урачуљивости, у пракси је остало отворено питање докле у том правцу и у коме смислу вештаци треба да пруже помоћ и олакшају оријентацију суда.

СВЕДОЧАНСТВА И СЕЋАЊА

Владислав Баја Бељански

СЛУЧАЈ ВИЛИМА КОНЕНА

Поред откупа белих житарица нашим селом прогрмио је још један откуп – принудни откуп свиња. Био је то само наставак једне погрешне политике, која је задала нови ударац већ, у рату, осакаћеном сточарству. Тотално је и оно упропашћено сломом колективизације пољопривреде.

Но, овде ће бити реч о крупним грешкама које су се догађале у судовању у предметима ове врсте. – Зашто? Зато што је привредни криминал био под сталном паском политичких моћника, па је за понског судију, кога је пратила нека лична, или породична сенка прошлости, то била прилика да исказе „висок степен” своје партијности и „револуционарности”.

Али, да би се осветлила личност оптуженог, да кренемо редом.

Борис Кидрич, као савезни секретар за привреду, пре него што ће донети Уредбу о принудном откупу свиња, обавио је консултације са људима искусним и стручним за ову врсту послова. Међу њима је био и Суботичанин Вилим Конен, високо образовани познавалац овога посла.

Вилим је одмах по ступању на снагу поменуте уредбе био постављен за управника Узгајалишта и товилишта свиња у Суботици. Све је функционисало на најбољи начин. Овај објект, као узоран по свему, обишао је, између осталих, и Едвард Кардељ у пратњи филмских сниматеља.

Све то је допринело претераном самопоуздању управника и његовом крутом односу према радницима колектива. И почео је лов на грешке, а њих је код Вилима било. Уследила је пријава Јавном тужилаштву: да је управник својим пријатељима поклањао прасице; да је своје три свиње товио храном товилишта, те да је услед недовољног надзора дошло до угинућа извесног броја прасади, као и двадесетак назимади.

То што му је стављено на душу била је ситница у односу на штете у другим објектима ове врсте. У Старој Пазови, на пример, услед неспособности управника и јавашлука у раду наступио је прави помор свиња. Управник је оптужен само за несавесно пословање и осуђен на благу казну, пошто је утврђено да је одбијао да се прихвати ове функције са мотивацијом да, као колониста из пасивних крајева, нема ни знања, ни искуства за овај посао. Међутим, као члану Среског комитета то му је постављено као задатак. Повиновао се тој одлуци.

Конен је, међутим, био у неупоредиво горем положају. Оптужен је због кривичног дела злоупотребе службеног положаја, проневере и несавесног пословања. За та три дела осуђен је на максималне законом прописане временске казне, али је суд изрекао скупу казну – казну смрти стрељањем.

Првостепени суд, Окружни суд у Суботици, на челу са судијом К.С. као председником већа, изрицањем смртне казне учинио је битну повреду закона, пошто је скупна казна могла бити само пооштрена она врста казне која је изречена за најтеже дело. Штавише, и Кривично веће Врховног суда Војводине, одлучујући по жалби браниоца оптуженог Конена – који у жалби није указао на ту грубу повреду закона – грубо греши, те одбија жалбу, а пресуду првостепеног суда у целини потврђује. Међутим, како је у кривичном судовању законодавац од усвојеног принципа двостепености направио изузетак само код изрицања смртне казне, предмет Конена дошао је пред Савезни суд. Наравно, обе пресуде су биле укинуте и делегиран је Окружни суд у Новом Саду да пресуди овај случај.

Пошто сам прегледао предмет и стекао јасну слику о овом случају, као председник Суда, одлучио сам да га пресуди доктор Андрија Задор, судија грађанског одељења. Сада сам и ја, као и Савезни суд, направио неуобичајен потез, па сам предмет доделио судији који дотле није судио кривичне ствари. Био сам убеђен да је Врховни суд Југославије прибегао делегирању другог суда само зато да се не би догодило, да ново веће суботичког суда – да не би потпуно дезавуисало свога председника суда – такође не забрази изрицањем драстичне временске казне. Руководиен истим разлозима, овај изузетак са Задором учинио сам стога што је предмет у погледу чињеничног стања био јасан, само је ваљало одмерити адекватну казну. Одлучио сам се за судију Задора из два разлога: био је исте националности као и Конен, а познат са своје благе људске природе.

Колеги Задору сам – да га не бих сувише узнемирио – одмах објаснио чиме сам се руководио када сам се определио за њега. Када је проучио предмет рекао ми је да је за извршена дела три године затвора „пуна капа”. Изразио је, међутим, своје страховање од могуће реакције на до те мере ублажену казну. Успео сам да га уверим да стојим иза њега и да сам спреман, у случају потребе, да примим сву одговорност на себе. Све је прошло мирно и Конен је већ након једне и по године био на слободи.

Десио се, ето, у војвођанском судовању и такав случај да је неко имао среће што је, првобитно, био осуђен на смрт. Да се то Вилиму Конену није догодило, добио би максималну казну строгог затвора, коју би Покрајински суд – као што је то урадио са смртном казном – глатко потврдио. Звучи цинично кад се каже да је Конену смртна казна донела срећу. Али, да није било тешке грешке два наша суда, могао је Конен и скончати на робији. Површно гледајући, рекло би се да је правда ипак задовољена. Конен је на крају добио заслужену казну. – Да ли је баш тако? Било би можда тако, да се Вилим није могао опоравити од тешког шока изазваног осудом на смрт. Правда је победила, али њему нико више није могао надокнадити откинута део живота који су му неповратно однеле душевне патње и страдања кроз која је прошао. Након две године Конен је изненада умро.

Случај Вилима Конена, који је био жртва наведеног судачког оптерећења, заслужује да уђе у анале војвођанског правосуђа.

Навешћу још један случај судије К. С. који је попримио комичне димензије. Наиме, за време првог принудног откупа жита био је председник Среског суда у Суботици. Због неиспуњавања обавезе био је оптужен рођени му стриц. Судио је свом стрицу, мада је у том предмету – по слову закона – био

обавезан да се изузме. Узимајући генералије, упита стрица за име оца. Стриц, салашар, помало зачуђен, одговорио је са питањем: „К. па, ваљда, знаш како ти се Дида звао?!” Осорно га је пресекао: „Не знам ја ништа, одговарајте ми на питања!”

Таквих личности са наглашеном „револуционарношћу”, којом су настојали да сперу неку флеку прошлости – која то и није морала бити – било је у судовима врло мало.

Изнесећи један вид застрањивања појединих судија у кривичном судовању, не могу да заобиђем други учесталији, па према томе и опаснији вид – суђења под притиском. Наиме, догађало се – по правилу у мањим срединама – да су поједине судије слабе „петље”, без довољно чврстине и одлучности, упадале у локалне размирице и игре. Нису имали храбрости да се одупру захтевима утицајних појединаца, па ни тенденциозном и необјективном писању локалне штампе, која је понекад – уз асистенцију органа откривања – уместо да полази од основане сумње, поједине случајеве приказивала тако као да је већ све јасно. Прејудицирањем појединих случајева врши се свесно или несвесно притисак на судије, па тиме и својеврсно уплитање у њихов деликатни посао.

НЕПРАВИЛАН И НЕПРАВИЧАН СТАВ О ПОВЧАНИМ ОБАВЕЗАМА ПАРНИЧНИХ СТРАНАКА

У Гласнику бр. 11/93 поред осталог објављен је у рубрици „Правна пракса“ чланак Златоје Поповића, судије Врховног суда Србије *Правни став са седнице Грађанског одељења Врховног суда Србије од 28. јуна 1993. године*.

У том чланку има неприхватљивих ставова и наведеног судије и Врховног суда.

Сви спорови у новчаном потраживању толико су збркани да ни странке, ни судије ни Служба платног промета код извршења, а посебно код извршења које спроводе судови преко својих радника нису у стању да изврше обрачу.

Становиште Врховног и Привредног суда да се штета претпоставља може се прихватити као основ, али када је у питању висина и утврђивање тачног износа то није једноставно.

Висина укупног потраживања због доцне представљао би износ новчаних јединица који је данас потребан за набавку исте врсте робе или услуге.

Од тога износа би се одбио главни дуг и очекујућа камата на тај дуг, коју није једноставно обрачунати када је у питању примена коначног износа.

Сасвим је једноставније, а што је правилно и правично, да се узме цена робе и услуге на дан утужења и да се од тога износа одбије валоризовани износ неплаћеног потраживања. У тако добијеном износу би се садржала камата због повећања цена на мало и пресуда би садржала обавезу дужника на плаћање тако обрачуног потраживања што би било сасвим једнос-

тавно за странке, суд и Службу платног промета, односно извршног органа суда.

Таквим обрачуном једноставно се завршава предмет спора мада их у будуће неће ни бити или ће бити сведени на минимум. Тиме би судови ослободили спорова, странке би једноставно завршиле спорни однос. Оваким обрачуном пресуда би имала садржај о обавези плаћања дуга са каматом од дана подношења тужбе а ако није протекло дуго време од тужбе до пресуђења, онда камата тече од дана пресуђења као што је случај код свих накнада штете сходно чл. 189. Закона о облигационим односима.

Што се тиче обрачуна трошкова спора, како то објашњава Златоја, и како је заузео став Уставни суд Србије, потпуно се занемарује стање у пракси.

Пошто је питање трошкова спора исто накнада штете, онда се не би могло супротно чл. 189 ЗОД другачије поступати за тај вид штете.

Тужилац кад подноси тужбу мора унапред да плати судску таксу. Плаћањем те таксе он је већ претрпео штету. Исто тако плаћањем вештака и трошкова адвокату за састав тужбе и других поднесака унапред он трпи штету, јер је штета у грађанском правном смислу сваки неповољни резултат дејства штетних радњи на имовину и законом заштићене имовинске интересе. Зар се плаћањем судских трошкова не умањује имовина оштећеника. Зар за тај износ да буде лишен своје имовине погрешним тумачењем прописа од стране судова. Ус-

тавом и законима заштићена је свачија имовина. Правни став Врховног суда лишава оштећеног накнаде претрпљене штете плаћањем судске таксе и адвокатских трошкова, које је трошкове оштећени имао и што се не претпоставља.

Ако би се адвокатски трошкови рачунали само по тарифи важој на дан пресуђења, онда би судија морао да за сваку расправу примени тада важну тарифу и на тај износ обрачунати камату од дана одржане расправе до дана плаћања дуга и трошкова. Ако се тако не би поступило онда би оштећени био још једном оштећен и то би ишло у прилог штетнику, па би испало да суд штити штетника а не оштећеног. Суд би имао да примени десетак Тарифа – а у крајњој линији не би била велика разлика.

Једноставно и правично да се трошкови адвоката обрачунају по тарифи на дан пресуђења зашта постоји законска одредба садржана у чл. 189 ЗОО, јер ти трошкови нису ништа друго за странку него накнада штете, и то стварне материјалне штете, *lucrum cessans*. Не значи ретроактивну примену него поједностављење обрачуна.

Стиче се утисак да судови немају правилан однос према адвокатима односно њиховим трошковницима, који не представљају трошак адвоката него трошак и трошковник странке коју заступају, а судови немају у виду да та странка треба да добије како штету по главној ствари тако и штету претрпљену због изазваних судских трошкова. Разуме се према успеху у спору.

Сличан случај имамо и код последица ништавости уговора (чл. 104. ЗОО).

Када се од стране Јавног тужиоца тражи поништај уговора сходно чл. 109 ЗОО, који тужбом тражи утврђивање ништавости уговора и тражи да свако врати оно што је по том уговору примио, зашто судови сада туженика за своје потраживање не упуте на суд него не дозвољава враћање непокретности док се не изврши обрачун ревалоризације примљеног.

Но и да се прихвати такво становиште зашто судови занемарују очигледну чињеницу да је купац користио непокретност годинама и имао десетоструко већи приход од прихода које је продавац имао од примљене купопродајне цене.

Правилно би било:

- да се утврди која је купопродајна цена била реална у моменту закључења уговора,
- колико је продавацу мање исплаћено,
- колико је купац имао прихода за време коришћења непокретности, а продавац евентуалну камату
- колика је сада вредност непокретности.

Тек онда би дошли до евентуалне разлике ко коме и колико треба да доплати.

Овако какво је сада становиште произилази да продавац купује своју непокретност. Потпуно се занемарује енормна разлика у приходима које је купац остварио од непокретности и продавац од евентуалне камате.

Када продавац поставља питање накнаде због некоришћења земљишта, судови обично кажу да је то предмет посебног спора. Ако би то био предмет посебног спора онда би и износ који се сада судском пресудом, а не захтевом тужиоца, тражи да купац плати био предмет посебног спора.

У вези ових проблема написано је доста чланака, било више реферата и саветовања али су проблеми остали нерешени на обострано задовољство, само зато што они који треба да регулишу законску регулативу не приступају животним свакодневним појавама у пракси и судије нису самосталне у тумачењу и примени закона. Због тога смо код повећања ренте односно разлике зараде и инвалидске пензије имали годишње 12 тужби јер је за сваки месец била разлика а судови сматрају да се не може за протекли период досуђивати накнада штете због изгубљене зараде него се повећање ренте може вршити унапред. Неће да разликују да се изгубљена зарада до подношења тужбе за повећање ренте има сматрати као накнада штете – изгубљена добит, а од дана пресуђења по новом захтеву тече рента.

Милорад Филиповић
адвокат из Приштина

ОВЛАШЋЕЊЕ НАСЛЕДНИКА ЗА ПОДНОШЕЊЕ ПРЕДЛОГА ЗА ПОНАВЉАЊЕ ПАРНИЧНОГ ПОСТУПКА

До сада је Ваш цењени лист објавио три моја чланка у рубрици „Критика правне праксе”. Задњи пут сам објавио 1988. године и тада сам навео следеће: карактеристичне судске одлуке треба објавити са чињеничном и правном анализом а не задовољавати се само објављеним сентенцама судске одлуке онако како се то ради у готово свим часописима из наше струке. Нова рубрика уведена у Вашем листу „Из адвокатског досијеа” је потврда мог пређашњег става уз моја даља размишљања која се своде на следеће:

Радећи више година као судија, питао сам се, зашто хиљаде судских предмета оде у архиву, а у којима има одличних анализа чињеничних и правних питања, да се забораве, а то се не прикупља и не објављује бар оно што је са гледишта судске праксе врло интересантно. Некако имам утисак, а то је плод вишегодишње праксе, да судија са искуством ради ажурно и стручно, завршава предмете са одличним квалитетом у којима има и врло сложених правних ситуација, једноставно по завршетку и правноснажности поступка, предмет оде у архиву „тихо”, а сваки нови судија не полази од тих предмета него иде испочетка, лута, грешу у пресуђењима, а о одређеној правној ситуацији и проблему је већ раније одлучивано, али му је недоступно јер није прикупљено, сређено и објављено. Јасна ми је финансијска ситуација у друштву, па и у правосуђу, али није на одмет рећи да

судије треба више да се ангажују и понешто „истргну из судског заборав” оно што и подмлатку може користити.

Листајући *Билтен судске праксе* Савезног суда број 33–34 од новембра месеца 1993. године и нови часопис *Избор судске праксе* број 11–12/93 нашао сам објављену одлуку Савезног суда Гзс/203/91 од 2. априла 1992. године. У њој сам познао, иако то не пише, основну одлуку Општинског суда Гуча и Одлуку Окружног суда у Чачку, као другостепеног суда. Мислим да је интересантна за објављивање, а у њој има неколико карактеристичних момената везаних за историју наше државе, јер више не постоји СФРЈ. Са друге стране, иако нисам учествовао на било који начин у објављивању ове одлуке, имао сам удела посредно у њеном доношењу јер сви ми мора да признамо да су ретки примери подношења Захтева за заштиту законитости Савезног тужиоца у парничном поступку.

Ево о чему се ради.

Пред Општинским судом у Гучи правноснажно је окончан парнични поступак П. 209/82 у коме је тужилац био Славковић Момчило а туженик Шумска управа Чачак а парница се водила ради својине на одређеним парцелама. У тој парници је тужилац овластио свога сина Радосава да га заступа до окончања поступка. Ово је било класично пуномоћје где тужилац–пољопривредник због година и болести овлашћује сина – млађег пољопривредника да га

заступа. Тужилац је коначно спор изгубио јер му је и жалба одбијена пред Окружним судом у Чачку.

Одмах по правноснажности парничног поступка тужилац је умро. Пред истим судом је расправљена његова заоставштина и једини наследник на целокупној имовини непокретној и покретној пок. Момчила се проглашава његов син Радосав, о чему постоји и правноснажно оставинско решење О.бр. 61/88 од 18.4.1988. год.

Пуномоћник тужиоца из парничног поступка Славковић Радосав, незадовољан решењем оба суда, налази нове доказе за које сматра да су евентуално постојали у време пресуђења довели до другачијег решења правне ситуације својине око парцеле. Сада он лично, а преко адвоката подноси Предлог за понављање правноснажног окончаног парничног поступка П. 209/82 и предлаже нове доказе.

Општински суд у Гучи својим решењем П. 209/82 од 4. марта 1991. године ОДБА-ЦУЈЕ као недозвољен предлог Славковић Радосава за понављање поступка налазши да исти није странка у поступку, а у пуномоћју које постоји у предмету нема наведеног овлашћења да може да поднесе ванредни правни лек (чл. 96 ЗПП). Дакле, на основу чл. 425 ЗПП предлог је одбачен.

Против решења које је цитирано, предлагач С.Р. изјављује жалбу уз навођење да је суд погрешно применио Закон о парничном поступку јер је он наследник покојног оца и уз жалбу је приложио правноснажно оставинско решење О.бр. 61/88.

Окружни суд у Чачку својим решењем Гж. 517/91 од 29. априла 1991. г. одбија као неосновану жалбу предлагача и налази да је првостепени суд правилно применио закон.

Ово је значило крај за странку, јер и ако има нови доказ у рукама који би сигурно променио став суда у погледу власништва на парцели (која је огромне вредности), није могао ништа да уради јер су судови нашли да он није странка и не може поднети предлог за понављање, дакле, не може да се појави пред судом, а камоли да употреби „нови доказ“.

Предлагач је упоран, налази адвоката и добија правни савет да је једино преостало

да се покуша „натерати“ Савезни тужилац да поднесе захтев за заштиту законитости јер су оба суда својим одлукама повредили Савезни закон – Закон о парничном поступку.

Молба Савезном тужиоцу је поднета са исцрпним анализом теорије и праксе о појму странке, наследника, универзалног сукцесора и другог. Молба је поднета са резервом јер тада је почела да се распада СФРЈ па се поставило питање и рада Савезног суда тадашње СФРЈ. Коначно Савезни тужилац подноси захтев за заштиту законитости Гт. 991/91 од 20. новембра 1991. г. и Савезни суд заседа 2. априла 1992. г. и доноси решење којим се Захтев усваја и укидају се цитирана решења Општинског суда у Гучи и Окружног суда у Чачку и предмет враћа на поновно одлучивање.

Овде су две ствари важне. Прво, заиста је реткост, колико је мени познато, да се поднесе овај правни лек од Савезног тужиоца. Друго, решење доноси Савезни суд тадашње СФРЈ јер убрзо 27. априла 1992. г. као што је познато доноси се Устав СРЈ и конституише се нова Савезна република.

Решење Савезног суда је готово преписана молба за подношење Захтева за заштиту законитости Савезног тужиоца.

Заузет је став да је Славковић Радосав, син пок. оца његов универзални наследник који ступа у сва права и обавезе свога покојног оца, а по одредбама Закона о наслеђивању. Како је отац Момчило умро по правноснажности поступка, а пре подношења предлога за понављање, то је расправљање његове заоставштине његов син постао једини наследник и он је овлашћен и легитимисан да самостално поднесе предлог за понављање јер је он странка на месту свога оца. Постајући универзални сукцесор свога оца постао је и странка наместо свога оца. Тиме не долази до примене цитирана Одредба ЗПП о обиму пуномоћја која је дата лицу које није адвокат.

Предлог за понављање би био недозвољен да га је поднео син Радосав а у то време је жив његов отац Момчило и тада би имало места одбачају предлога као недозвољеног.

На тај начин и првостепени и другостепени суд је повредио Одредбе чл. 421 ЗПП,

а то је битна повреда из чл. 354 ст. 1 ЗПП, што је морало водити укидању цити раних одлука.

Ова одлука Савезног суда је у сваком случају правилна али у њој нема још један разлог који се могао споменути као прилог да је син Радосав универзални сукцесор свога оца. Тај разлог је врста спора, постављени тужбени захтев да је тужилац власник одређене парцеле, дакле, ради се о имовинском праву а стварно право било је ерга оппез па тиме и син као универзални наследник је правни следбеник имовинских права и обавеза пок. оставиоца као свога оца.

И на крају дугујем објашњење зашто сам на почетку рада рекао да сам посредно имао удела у објављивању ове карактерис-

тичне судске одлуке Савезног суда. Те 1991. године сам био адвокат – Основне адвокатске коморе у Чачку и имао сам пријатну част да радим заједно са познатим и чувеним адвокатом Љубомиром Михајловићем из Чачка који је једно време био и председник Адвокатске коморе Србије и лично сам се ангажовао и написао опширну молбу Савезном јавном тужилаштву у Београду и „натерао га“ да поднесе Захтев за заштиту законитости који је усвојен. Стицајем објективних околности и породичне ситуације Општим избором судија у 1992. години у Србији, биран сам за судију Општинског суда у Гучи поново. Има очигледно истине у ономе што адвокати често говоре: добар судија је онај који је осетио и другу страну – адвокатску професију.

Драган У. Калаба
судија Општинског суда Гуча

СА СЕДНИЦЕ УПРАВНОГ ОДБОРА АКВ

одржане у Новом Саду 25. 02. 1994.

1. Уписује се Суботин Милан, дипломирани правник, рођен 17.01.1956. године, 25.02.1994. у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Новом Саду, Мите Ружића 2.
2. Уписује се Марковић Душанка, дипломирани правник, рођена 27.04.1955. године, 25.02.1994. у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем канцеларије у Новом Саду, Булевар краља Петра Првог 12.
3. Уписује се Беднарџ Снежана, дипломирани правник, рођена 02.05.1953. године, 25.02.1994. у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем канцеларије у Новом Саду, Максима Горког 36.
4. Уписује се Асани Хава, дипломирани правник, рођена 27.07.1966. године, 25.02.1994. у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем канцеларије у Зрењанину, Коче Коларова 60.
5. Уписује се Девчић Жељко, дипломирани правник, рођен 29.01.1962. године, 25.02.1994. у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем канцеларије у Пећинцима, Слободана Бајића 135.
6. Уписује се у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду Продановић Љиљана, рођена 20.11.1969. у Бечеју, са адвокатско-приправничком вежбом код Субаков Владимира, адвоката у Бечеју, дана 25.02.1994.
7. Уписује се у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду Радишић Весна, рођена 05.09.1965. у Зрењанину, са адвокатско-приправничком вежбом код Радишић Михајла, адвоката у Зрењанину, дана 25.02.1994.
8. Уписује се у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду Милетић Јелена, рођена 12.07.1959. у Тузли, са адвокатско-приправничком вежбом код Ристић Зорана, адвоката у Новом Саду, дана 25.02.1994.
9. Условно се уписује Димитријевић Александар, дипломирани правник, рођен 20.06.1956, у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Шиду, Насеље Исток, А-11/4, са даном давања свечане изјаве.
10. Условно се уписује Богдановић Бранко, дипломирани правник, рођен 17.10.1954, у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Сремској Митровици, Трг Светог Димитрија 21, са даном давања свечане изјаве.
11. Условно се уписује Белић Верица, дипломирани правник, рођена 02.11.1951, у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Сремској Митровици, Трг Светог Димитрија 21, са даном давања свечане изјаве.
12. Условно се уписује Видић Манастирац Видосава, дипломирани правник, рођена 12.08.1952, у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске

канцеларије у Сремској Митровици, Трг Светог Димитрија 21, са даном давања свечане изјаве.

13. Условно се уписује Марасовић Секулић Биљана, дипломирани правник, рођена 08.12.1956, у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Суботици, Матка Вуковића 8, са даном давања свечане изјаве.

14. Условно се уписује Фењсароши Золтан, дипломирани правник, рођен 27.03.1960, у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Сенти, Јована Ђорђевића 3, са даном давања свечане изјаве.

15. Условно се уписује Ђорђевић Зоран, дипломирани правник, рођен 06.03.1965, у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Сенти, Народне револуције 7, са даном давања свечане изјаве.

16. Условно се уписује Малетин Раденко, дипломирани правник, рођен 11.10.1957, у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Жабљу, Николе Тесле 51, са даном давања свечане изјаве.

17. Условно се уписује Новаковић Славко, дипломирани правник, рођен 08.09.1954, у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Сомбору, Светозара Милетића 1, са даном давања свечане изјаве.

18. Условно се уписује Пфау Калман, дипломирани правник, рођен 02.11.1943, у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Бечеју, Петефи Шандора 13, са даном давања свечане изјаве.

19. Условно се уписује Војнов Сава, дипломирани правник, рођен 20.06.1955, у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Панчеву, ЈНА 1, са даном давања свечане изјаве.

20. Условно се уписује Поповић Чекић Мира, дипломирани правник, рођена 25.03.1946, у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Сомбору, Аврама Мразовића 4, са даном давања свечане изјаве.

21. Брише се из Именика адвоката Адвокатске коморе Војводине Радуновић Светлана, адвокат у Сремској Митровици, са даном 07.02.1994, због престанка обављања адвокатске делатности. – Михајловић Невена, адвокат у Сремској Митровици, именује се за преузиматеља адвокатске канцеларије Радуновић Светлане.

22. Брише се из Именика адвоката Адвокатске коморе Војводине Митровић Миленко, адвокат у Новом Саду, са даном 15.02.1994, због престанка обављања адвокатске делатности. – Миладиновић Драган, адвокат у Новом Саду, именује се за преузиматеља адвокатске канцеларије Митровић Миленка.

23. Брише се из Именика адвоката Адвокатске коморе Војводине Стефановић Босиљка, адвокат у Белој Цркви, са даном 26.01.1994, због престанка обављања адвокатске делатности. – Тимотијевић Живко, адвокат у Белој Цркви, именује се за преузиматеља адвокатске канцеларије Стефановић Босиљке.

24. Брише се из Именика адвоката Адвокатске коморе Војводине Станојевић Славко, адвокат у Новом Саду, са даном 28.02.1994, због престанка обављања адвокатске делатности. – Хербез Вукица, адвокат у Новом Саду, именује се за преузиматеља адвокатске канцеларије Станојевић Славка.

25. Брише се из Именика адвоката Адвокатске коморе Војводине Борош Јене, адвокат у Сенти, са даном 01.01.1994, због престанка обављања адвокатске делатности. – Балинт Антал, адвокат у Сенти, именује се за преузиматеља адвокатске канцеларије Борош Јенеа.

26. Брише се из Именика адвоката Адвокатске коморе Војводине Хорњак Љубомир, адвокат у Врбасу, са даном 01.02.1994, због престанка обављања адвокатске делатности. – Радовић Радивоје, адвокат у Врбасу, именује се за преузиматеља адвокатске канцеларије Хорњак Љубомира.

27. Укида се привремена забрана вршења адвокатске делатности одређена према Попи Мирчи, адвокату у Вршцу, решењем број 55/94 од 28.01.1994. – Ђибан Јон, адвокат у Вршцу, разрешава се дужности привременог заменика адвоката Попи Мирче.

28. Узима се на знање да је Шарчевић Милан, адвокат у Гибарцу, привремено спречен да обавља адвокатску делатност, почев од 15.02.1994. до 15.08.1994. због одласка на војну вежбу. – Савић Михајло, адвокат у Шиду, поставља се за привременог заменика Шарчевић Милану.

29. Узима се на знање да је Јовановић Ђура, адвокат у Ковину, привремено спречен да обавља адвокатску делатност почев од 20.04.1993, јер се налази на болничком лечењу. – Анђелков Јован, адвокат у Ковину, поставља се за привременог заменика Јовановић Ђури, адвокату у Ковину.

30. Одбија се захтев Хорњак Љубомира, адвоката у Врбасу, за одобравање привремене спречености за обављање адвокатске делатности.

31. Одобрава се продужење адвокатско-приправничке вежбе за још једну годину Илкић Зорану, адвокатском приправнику у Вршцу, почев од 01.03.1994.

32. Узима се на знање да су Бачић Слободан и Бачић Милан, адвокати у Панчеву, основали Заједничку адвокатску канцеларију са седиштем у Панчеву, Масарикова 2/а, почев од 15.02.1994.

33. Узима се на знање да су Босиљ Милана, Миковић Милан и Миковић Срђан, адвокати у Панчеву, основали Заједничку адвокатску канцеларију са седиштем у Панчеву, ЈНА 21, почев од 24.02.1994.

34. Узима се на знање да је Кондан Емилијан, адвокат у Алибунару, преселио седиште своје адвокатске канцеларије у Локве, Првомајска 25, почев од 01.03.1994.

35. Узима се на знање да је Савић Етел, адвокат у Купусини, преселила седиште своје адвокатске канцеларије у Апатин, Српских владара 10, почев од 01.02.1994.

36. Узима се на знање да је Поповић Бранивој, адвокат у Новом Саду, преселио своју адвокатску канцеларију на адресу Илије Огњановића 7/3, почев од 21.02.1994.

37. Узима се на знање да је Радоња мр Анте, адвокат у Новом Саду, преселио своју адвокатску канцеларију на адресу Иве Андрића 29, почев од 01.03.1994.

38. Узима се на знање да је Кошутић Душан, адвокат у Сомбору, преселио своју адвокатску канцеларију на адресу Жарка Зрењанина 44, почев од 11.02.1994.

39. Узима се на знање да је Миленковић Ержебет, адвокат у Новом Саду, преселила своју адвокатску канцеларију на адресу Маршала Тита 254, почев од 01.03.1994.

40. Узима се на знање да је Ковач Карољ, адвокат у Суботици, преселио своју адвокатску канцеларију на адресу Матка Вуковића 8/1, почев од 01.02.1994.

41. Узима се на знање да је Хархаи Жељко, адвокат у Новом Саду, преселио своју адвокатску канцеларију на адресу Трг слободе 4/2, почев од 01.02.1994.

42. Евидентира се Уговор о заступању, закључен дана 01.02.1994. између ПП „ГРАДАР“ из Новог Сада и Крстин Марка, адвоката у Новом Саду.

43. Евидентира се Уговор о заступању закључен дана 01.01.1994. између ДД „ДАНУБИУС“ из Новог Сада и Ђисалов Миодрага, адвоката у Новом Саду.

44. Евидентира се Уговор о заступању закључен дана 01.02.1994. између Приватног предузећа „АНИТА КОМЕРЦ“ из Кикинде и Васиљевић Предрага, адвоката у Кикинди.

45. Евидентира се Уговор о заступању и пружању правне помоћи закључен дана 07.02.1994. између НИП „КОМУНА“ из Кикинде и Васиљевић Предрага, адвоката у Кикинди.

46. Евидентира се Уговор о пружању правне помоћи закључен дана 01.02.1994. између ДД „ПОТИСЈЕ“ из Кањиже и Петрић Љиљане, адвоката у Бачкој Тополи.

47. Евидентира се Уговор о заступању и пружању правне помоћи закључен дана 31.01.1994. између „ОРИОН“ д.о.о. из Суботице и Маравић Илије, адвоката у Суботици.

Управни одбор

ГЛАСНИК
АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ

излази 12 пута годишње
у месечним свескама

Гласник издаје и власник је Адвокатска комора Војводине.
Претплата за иностранство је 40 USA долара. – Претплата се
може извршити на пошти на рачун број 45700-678-2-2047 са
назнаком „за Гласник“.
Тираж: 1300 примерака

Према мишљењу Секретаријата за информације Републике
Србије бр. 413-01-412/91-01 од 11. априла 1991. године на
ову публикацију плаћа се основни порез на промет по Та-
рифном броју 8. став 1. тачка 1. алинеја 10. Тарифе основног
пореза на промет.

Штампа: ГРАФО-ОФСЕТ, Нови Сад
Слог: ЛАСЕР студио, Нови Сад

